

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Daša Kogoj

POMEN KONCEPTA PATRIOTIZMA V POLITIČNEM KONTEKSTU
ZDRUŽENIH DRŽAV AMERIKE

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Daša Kogoj

Mentor: doc. dr. Jernej Pikalo

POMEN KONCEPTA PATRIOTIZMA V POLITIČNEM KONTEKSTU
ZDRUŽENIH DRŽAV AMERIKE

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

*Zahvaljujem se profesorju doc. dr. Jerneju Pikalu
za mentorstvo, pomoč in strokovne nasvete pri pisanju
diplomskega dela.*

*Prav tako se za vso pomoč zahvaljujem vsem, ki so me
podpirali in mi stali ob strani skozi moja študijska
leta.*

Pomen koncepta patriotizma v političnem kontekstu Združenih držav Amerike

Namen diplomskega dela je ugotoviti kako in na kakšen način se razvijajo politični koncepti, natančneje me zanima koncept patriotizma v političnem kontekstu ZDA. V prvem delu diplomskega dela sem opisala splošen razvoj in proces spreminjanja konceptov. Nato me je zanimala zgodovina razvoja koncepta patriotizem, njegov nastanek ter spremembe in dejavniki za temi spremembami. Koncept patriotizma je namreč spreminjajoč se koncept, in sicer se spreminja v večini na podlagi političnih sprememb ali sprememb v teoriji. Sledil je opis razvoja koncepta patriotizma v historičnem kontekstu ZDA in njegov pomen v današnjem svetu. V zadnjem delu naloge poizkušam analizirati inavguracijska govora predsednika G.W. Busha in pokazati na elemente patriotizma znotraj njiju. Očitna je tudi uporaba koncepta patriotizem v politične namene za doseganje določenih ciljev.

Ključne besede: koncept, patriotizem, politika, ZDA

The meaning of the concept patriotism within the political context of the United states of America

The aim of my diploma is to establish how and in what way political concepts evolve. Above all things I was interested in the evolution of the concept patriotism within the political context of the USA. In the first part of my diploma I described the evolution and the proces of conceptual change. I was then interested in the history of the concept patriotism, its origin, its evolution, its changes and last but not least I was interested in the factors that influenced those changes. The concept patriotism is a changing concept mostly due to political change but also due to changes in theory. The following part was a description of the evolution of the concept patriotism within the historical context of the USA and its meaning today. In the last part of my diploma I try to analyze both inaugural addresses by the US president G.W. Bush and point at elements of patriotism. The misuse of the concept patriotism for political purposes is evident.

Key words: concept, patriotism, politics

KAZALO:

1	UVOD	6
2	METODA KONCEPTUALNE ANALIZE.....	9
3	TEORETIČNI DEL.....	11
3.1	O KONCEPTIH.....	11
3.1.1	SPREMEMBE – POLITIČNE IN KONCEPTUALNE	11
3.2	TEORETIČNE IN POJMOVNE OPREDELITVE	15
3.3	KONCEPT PATRIOTIZEM.....	22
3.3.1	Zgodovina koncepta patriotizem	22
3.3.2	Sodobni patriotizem.....	27
3.3.3	Patriotizem in njegove možne oblike	28
3.3.4	Patriotizem in kozmopolitizem.....	32
4	EMPIRIČNI DEL.....	37
4.1	KONCEPT PATRIOTIZEM IN ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE	37
4.1.1	Zgodovina nacionalne identitete Združenih držav Amerike.....	37
4.1.2	Kriza identitete in 11. september 2001	41
4.1.3	Ameriški obrat k religiji	43
4.1.4	Religija globalno.....	48
4.2	ANALIZA OBEH INAVGURACIJSKIH GOVOROV GEORGA W. BUSHA	52
4.2.1	Althusser in interpelacija subjektov.....	52
4.2.2	Delovanje ideologije patriotizma.....	53
4.2.3	Analiza obeh inavguracijskih govorov	55
4.2.4	Prvi inavguracijski govor Georgea W. Busha 20. januarja 2001.....	56
4.2.5	Drugi inavguracijski govor Georgea W. Busha 20. januarja 2005.....	58
4.2.6	Ugotovitve	60
5	ZAKLJUČEK.....	61
6	LITERATURA.....	65

1 UVOD

»Ljudje ljubijo svojo državo, ne zato, ker je veličastna, temveč zato, ker je njihova.« (Men love their country, not because it is great, but because it is their own.)

Seneka

V svojem diplomskem delu se bom osredotočila na vprašanje pomena koncepta patriotizma¹ v političnem kontekstu Združenih držav Amerike. Koncept patriotizma je pomemben del ameriške politične kulture. Že preprostemu opazovalcu ne uidejo najpomembnejši patriotski simboli, med njim je zastava, ki na največji »patriotski« praznik, 4. julij, visi ne samo na državnih ustanovah, šolah, vrtcih, domovih, zasebnih podjetjih, šolah in avtomobilih, temveč je vidna tudi na majicah in kapah zavednih Američanov.

Čeprav izobešanje zastave ni edini način izkazovanja patriotskih čustev, ki jih gojijo Američani do svoje države, je zagotovo najmočnejši in edinstven. Edinstven v smislu, da je to pojav, ki ga, vsaj v Evropi, ne poznamo v enaki meri. Izobešanje nacionalne zastave ob državnih praznikih je sicer stalna praksa povsod po svetu, vendar kljub temu to nima tako močnega družbenega pomena kot v ZDA. Nič čudnega, saj je njihov najbolj znan tekst The Pledge of Allegiance (zaprisega zvestobe) dejansko zaprisega zastavi, šele nato republiki, ki ji zastava pripada. Američani so, na primer, po napadih na WTC, 11. septembra 2001, množično izobešali zastave v spomin mrtvim in zahvalo vsem, ki so skušali ujetim v »dvojčkih« pomagati na varno. Izobešali so jih tudi z namenom »izkazovati nekritično podporo ameriških voditeljev in želje po obrambi pred sovražnikom«. (Skitka 2005, 1998)

Dejstvo, da so Američani patriotski narod, potrjujejo tudi razne raziskave, med njimi World Values Survey (2008). Vrednosti, ki označujejo občutek patriotizma pri Američanih, so zelo visoke, kar pomeni, da je patriotizem zelo razvito čustvo. Statistično imajo najbolj patriotski Američani nizko stopnjo izobrazbe, so v večini ženske, starejši od 50 let, hinduisti, protestanti ali katoliki (najmočnejše tri skupine glede na dano vprašanje).

¹ V svojem diplomskem delu bom pri razlagi uporabljala striktno le koncept patriotizem, kljub temu, da obstaja v slovenskem jeziku bolj primeren koncept domoljubje. Moje mnenje je, da tu koncept domoljubje ni sopomenka ali primeren prevod koncepta patriotizem.

Koncept patriotizem je v mnogih primerih enačen ali vsaj primerjan s konceptom nacionalizma, zato bo definiranje nacionalizma tudi eden izmed mojih ciljev. Želela bi razjasniti, da sicer obstajajo povezave med obema konceptoma, kljub temu pa sta si v svojem bistvu oziroma srčiki drugačna. Med raziskovanjem literature sem ugotovila, da so si avtorji dokaj enotni v definiciji patriotizma. Iskanje enotnega načina merjenja še vedno traja. Kljub temu obstajajo določena razhajanja znotraj definicije, in sicer so najočitnejša razhajanja pri definiranju patriotizma v primerjavi z nacionalizmom, kjer nekateri trdijo, da je patriotizem pozitivna alternativa nacionalizmu, saj naj ne bi bil agresiven ali sovražen do drugih narodov. Spet drugi menijo, da je razliko težko opaziti in da je ta v večini odvisna od interpretacije posameznika. Razlike nastajajo tudi glede na koncept države, kjer MacIntyre meni, da je patriotizem strogo vezan na ljubezen oz. nagnjenost do »svoje« države in ne do njenih načel. Charles Blattberg meni, da je lahko patriot kljub svoji ljubezni do domovine kritičen do svoje države, če ta ne izpolnjuje njegovih pričakovanj. (Wikipedia 2008) Moje mnenje je, da je koncept nacionalizma moderna deviacija koncepta patriotizma in se glede na današnje razumevanje močno razlikuje od koncepta patriotizma.

Poleg konceptov patriotizem in nacionalizem bom za boljše razumevanje opisala še koncepte nacija in narod ter nacionalna identiteta.

Raziskovalna vprašanja in trditve, ki jih želim preučiti:

- Koncept patriotizem je razvijajoč se koncept, ki je odvisen od konteksta.
- Načini uporabe koncepta patriotizem so mnogokrat nekorektni, demagoški in izkrivljajoči, kar do neke mere vpliva tudi na samo predstavo o konceptu in ne nazadnje vpliva tudi na njegovo definicijo oziroma razlago. Lahko torej rečemo, da obstajata dve uporabi koncepta, in sicer znanstvena oz. politološka ter populistična uporaba koncepta patriotizem.
- Koncept patriotizem v Ameriki je danes izrabljan v politične in gospodarske namene.
- Ali lahko trdimo, da so Američani na splošno zelo patriotski narod?

Poleg opisa koncepta patriotizem in njegovega razvoja želim v diplomskem delu pojasniti njegov pomen v kontekstu ameriške politike. Želim nakazati na to, da je koncept patriotizem tako kot večina konceptov v politiki pogosto uporabljan v demagoške namene in včasih popolnoma izkrivljen. Patriotizem je bil nekoč vezan predvsem na ustavo in politiko določene države, v mojem primeru na Združene države Amerike. Danes je koncept mogoče prej povezati z denarjem in močjo kot ustavo. Po 11. septembru 2001 je pomenilo biti patriot

strinjati se z množičnimi aretacijami pripadnikov islama ter podpirati povračilni napad na Osamo bin Ladna, kar je pomenilo napad na Afganistan. Ko je postala aktualna tema Iraka, se je pomen patriota spet spremenil. Patriot je bil namreč tisti, ki je podpiral vojno proti Iraku zaradi suma posedovanja jedrskega orožja. Ko je postalo jasno, da Irak tega nima, je patriot postal tisti, ki se je strinjal, da je v interesu Amerike, da ostane v Iraku, saj je v vprašanju dotok nafte v Združene države Amerike. Patriotizem je torej postal orodje, če ne že kar orožje za ameriški neokolonializem, ki je zvito preoblečen v protiteroristično vojno. Trenutno pa to orodje pametneje izrabljajo ameriški republikanci, ki so na predsedniških volitvah zmagali že dvakrat zapored. In ni rečeno, da jim ne uspe še tretjič.

Diplomsko delo bom razdelila na tri dele, in sicer na teoretični in empirični del ter na analizo. V teoretičnem delu se bom posvetila splošni razlagi konceptov, njihovemu spreminjanju, nastajanju in izumiranju ter opisu in razlagi konceptov patriotizem, nacionalizem, nacija, narod in nacionalna identiteta. V empiričnem delu se bom posvetila konceptu patriotizem v okviru Združenih držav Amerike, kjer bom skozi zgodovino ZDA, njeno nacionalno identiteto in vero skušala razložiti pomen koncepta patriotizem v kontekstu Združenih držav. Tretji del, tj. analiza, bo obsegal razlago pomena koncepta patriotizem znotraj političnega konteksta Združenih držav Amerike. Analizirala bom oba inavguracijska govora trenutnega predsednika Georga W. Busha. Najprej želim nakazati na prvine »patriotskega govora« v obeh nastopih, nato še na razlike med njima, saj je vpliv zunanjih dejavnikov in dogajanj več kot očiten pri drugem inavguracijskem govoru, 20. januarja 2005.

2 METODA KONCEPTUALNE ANALIZE

Pri raziskavi bom uporabljala metodo konceptualne analize. Gre za analizo določenega koncepta znotraj določenega teksta oz. tekstov, ki so znotraj določenih časovnih okvirov. Konceptualna analiza pomeni identifikacijo določenega raziskovalnega vprašanja. Raziskovalčeva želja je preiskovanje vedenja koncepta, ki se nanaša na njegovo vprašanje.

Konceptualna analiza se osredotoča na izbran koncept, ki je lahko znotraj določenega teksta oz. tekstov tako impliciten kot ekspliciten. Pri določanju kodnega sistema in nivoja vpletenosti implicitnih konceptov je delo oteženo zaradi našega sojenja na podlagi subjektivnega sistema, medtem ko je določanje eksplicitnih konceptov mnogo lažje. Pri določanju implicitnih konceptov si zaradi potrebe po omejitvi subjektivnosti, zanesljivosti in točnosti pomagamo s specializiranimi slovarji ali pravili konceptualnega interpretiranja oz. tolmačenja.

Pri določanju konceptov se torej opiramo na že znana pravila interpretiranja konceptov. Eno izmed takih je tudi Koselleckovo, ki govori o nujni bipolarnosti vseh pojmov. Pravi, da so »paralelni oz. nasprotni koncepti nujno potrebni za razumevanje in preučevanje konceptov nasploh«. Torej, z drugimi besedami, Koselleck meni, da ima vsak koncept sebi nasprotnega, ki ga določa, in obratno. (Koselleck 1999, 87)

Janet Coleman meni, da je to razumevanje »posledica omejenosti človeške perspektive, ki se v primeru nacionalne identitete definira na podlagi, kdo je naš in kdo je tuj oz. drugačen«. (Coleman 1999, 31–32)

»Določanje političnih konceptov ni le določanje enot znotraj jezika,« meni Richter. »Brez referenc na določen tip politične ureditve in uporabe konceptov znotraj te so lahko vsi sklepi očitno napačni in zavajajoči.« (Richter 1999, 23)

»Vrednosti, ki jo ima neka beseda kot pojem za socialni ustroj ali za razlago položaja na političnih frontah, na moremo dognati, če ne upoštevamo vzporednih pojmov, če si ne zabeležimo, kdaj sta se dva izraza prekrivala in kakšno je bilo vsakokratno razmerje med nadrejenimi in podrejenimi pojmi.« (Koselleck 1999, 119)

Zaradi potrebe po upoštevanju vzporednih pojmov za dognanje vrednosti koncepta patriotizem bom v diplomskem delu čim bolj objektivno opisati koncepte patriot, narod, nacionalna identiteta in nacionalizem, saj so to, če ne sorodni koncepti, vsaj koncepti v povezavi s konceptom patriotizem.

Pomen konceptualne analize pri razlagi pomena koncepta patriotizem je brez dvoma velik, saj brez konceptualne analize ne bi moglo biti razlage koncepta patriotizem. Njegovo razumevanje bi bilo po vsej verjetnosti popolnoma subjektivno, saj bi temeljilo le na moji lastni interpretaciji koncepta patriotizem. Torej, za vsaj delno objektivne poizkus razlage koncepta patriotizem v kontekstu politike ZDA je konceptualna analiza ključna, saj vnaša v samo analizo kanček objektivnosti.

3 TEORETIČNI DEL

*»Patriotizem je podleževo zadnje zatočišče.«
(Patriotism is the last refuge of a scoundrel.)*

Samuel Johnson

3.1 O KONCEPTIH

V tem poglavju bom govorila o konceptih na splošno, o tem, kako se spreminjajo politično in konceptualno ter kakšno vlogo imajo v politiki.

3.1.1 SPREMEMBE – POLITIČNE IN KONCEPTUALNE

Razvoj besednjaka je po Farru ne le ozko jezikoslovna ali konceptualna zadeva temveč tudi politična, saj so naši koncepti, prepričanja, dejanja in prakse med seboj povezani. Potemtakem se tudi skupno spreminjajo. Razumeti konceptualne spremembe pomeni dejansko razumeti politične spremembe ter obratno, razumeti politične spremembe je v večini razumeti konceptualne spremembe. (Farr 1989) Relacija med našim socialnim besednjakom, pravi Skinner, in našim družbenim svetom ni samo zunanji in naključen, ampak povezana in prepletena. Družbene prakse dajejo pomen našemu družbenemu besednjaku, naš družbeni besednjak pa določa značaj družbenih praks. (Skinner 1989)

»Stalno spreminjanje je edina resnična stalnica pri političnih konceptih« (Farr 1989, 24), s preučevanjem spreminjanja pomenov besed pa se lahko učimo procesa političnih inovacij. Potrebno se je zavedati, da spremembe konceptov niso spremembe povezane s pomenom, temveč spremembe socialne in intelektualne drže uporabnikov jezik. (Skinner 1989)

Pri vseh ponovnih vzpostavitvah političnega sveta so prisotne tudi konceptualne spremembe. Na to kažejo na primer revolucionarna obdobja ali »velika prebujanja«, in sicer s tem ko določene besede izgubljajo pomen, določene besede radikalno pridobivajo nove, nekatere pa se pojavijo prvič. Revolucije in krize so nam tako dale večino naših konceptov. Spremembe katerim so izpostavljeni koncepti so lahko zelo obširne in zajemajo spremembe skozi celotno

»konstelacijo« konceptov. Spremembe konceptov so lahko tudi lokalne, kot na primer spremembe v referencah ali ekspresivnem odnosu enega samega koncepta. (Farr 1989)

Farr nadaljuje, da se koncepte ne uporablja osamljenih, vedno v povezavi s celotno skupino, ki sestavlja celotne sheme oz. sisteme prepričanj. Ti sistemi prepričanj se imenujejo teorije in tisti, ki jih posedujejo, so teoretiki. Teorije lahko razumemo kot namenske in racionalne poiskuse rešitev praktičnih in teoretičnih problemov, izvirajočih iz političnih prepričanj, dejanj in praks. Teorije lahko doživljajo, v poskusih reševati določene probleme, ki nenehno prihajajo na dan, določene spremembe. Pri pojasnjevanju in ponovni vzpostavitvi sveta teoretiki velikokrat predlagajo popolno opustitev določenih konceptov, določene proizvedejo na novo, določene pa spremenijo – ali v smislu kriterija za uporabo ali njihovih referenc ali njihovega ekspresivnega odnosa. (Farr 1989)

»Ni mogoče trditi, da vsaka sprememba teorije povzroči spremembo pomena vseh vpletenih besed.« (Skinner 1989, 12) Konceptualne spremembe, ki nastanejo na podlagi teoretičnih napredkov, so lahko celostne in se lahko zgodijo iznenada, vendar se po navadi dogajajo s postopnim prirastkom ali pa izjemno počasno. Problemi nikoli ne počivajo, to je dejstvo. Teoretiki poleg spreminjanja svojih konceptov z namenom rešiti problem, tudi odkrivajo nove probleme ali poustvarjajo stare. Problemi potemtak tudi doživljajo konceptualne spremembe, kar nam kaže na dejstvo, da ne problemi ne njihove rešitve niso brezčasni ali univerzalni. (Farr 1989)

Način dojetja sveta neke osebe je mogoče razumeti na podlagi razumevanja katere koncepte poseduje in ne katere besede uporablja. Ob tem se porodi pomislek: ali ni posedovanje koncepta enakovredno poznavanju pomena besede? Ne, posedovanje nekega koncepta ni nujno pogojeno s poznavanjem pravilne uporabe določenega pojma. Posedovanje koncepta tudi ni zadosten pogoj za razumevanje pravilne uporabe tega pojma. Popolnoma mogoče je misliti, da posedujemo določen koncept, v resnici pa se motimo. Za uporabo določene besede moramo torej dobro obvladati in razumeti njen pomen in njen odnos – pri določenih pojmi, kot je na primer evaluativen pojem je potrebno poznati tudi njegov natančen domet vedenj, ki jih lahko izraža, saj je koncept vpleten v celotno konceptualno shemo, od katere je odvisen. (Skinner 1989)

»Kakšen je odnos med koncepti in besedami? Najgotovejše znamenje, da je neka družba v zavedanju svoje lastne eksistence vstopila v posedovanje novega koncepta, je razvoj novega ustreznega besednjaka, s katerim se lahko pozneje dosledno razpravlja o konceptu.« (Skinner 1989, 8)

Jezik je le v redkih primerih apolitičen, pravi Farr, ali nevtralen medij za sporočanje idej oz. opisovanje reči. V večini primerov deluje popolnoma javno, očitno in velikokrat tudi prikrito politično z namenom, da se uresničijo potrebe, interesi in moč tistih posameznikov ali skupin, ki ga uporabljajo. Uporabljajo ga za strateške ali strankarske cilje. Večji del jezika je torej politično ustrojen na podlagi ciljev, ki jim je bil namenjen, ali na podlagi posledic, ki jih je pustil za seboj. Jezik je lahko bistvena sila znotraj političnega boja. Uporaba jezika v političnem kontekstu predvideva skupno razumevanje jezika med političnimi akterji, ki pa je globoko vtisnjeno v socialne in politične prakse. V ta namen obstajajo skupni sporazumi glede uporabe političnih konceptov na ravni kriterija za uporabo političnih konceptov, na ravni obsega, ki ga bo določen koncept zavzemal v političnem svetu, in na ravni obsega države, ki jo bodo ti koncepti izražali. (Farr 1989)

»Konceptualen konflikt je lahko odraz političnega konflikta.« (Farr 1989, 28) »Rezultati nesporazumov so velikokrat novi pomeni. Če je politični konflikt uspešen, se sprejemajo na novo nastale socialne percepcije in kot posledica teh bodo relevantni koncepti uporabljeni v novih okoliščinah brez spreminjanja pomena. Le če se politični konflikt konča neuspešno, se rodi nov pomen koncepta.« (Skinner 1989, 15)

Politične in druge prakse so oblikovane s koncepti. Ko to dejstvo sprejmemo, se zavemo, kolikšna količina jezika je »v« političnem svetu in kako odločilna je za naše razumevanje tega. (Farr 1989) »Tam, kjer so različni koncepti, so različna prepričanja in prav tako različne akcije ter prakse.« (Farr 1989, 29) Nesoglasja v večini najdemo v razširjenih implikacijah ali neželenih posledicah dveh ali več prepričanj ali pa se pojavijo v konfliktu med dejanji ali praksami in med prepričanji, ki jih oblikujejo in ne v toliko v dveh očitno nezdružljivih akademskih profesijah ali oporekajočih se prepričanji. Kritika v večini pripomore pri odkrivanju nesoglasij. Nesoglasja pa se rešuje s spremembami v prepričanjih, dejanjih ali praksah, kar pa pomeni spremembe tudi za njihove konstitutivne koncepte. Konceptualne spremembe je torej mogoče razložiti v okviru poskusa političnih akterjev, da rešijo teoretične ali praktične probleme ter odpravijo nesoglasja, ki jih je njihova kritika izpostavila v njihovih prepričanjih, dejanjih in praksah. (Farr 1989)

Koncepte je potrebno vstaviti v njihov določen zgodovinski kontekst in pozneje v spreminjajoč se zgodovinski kontekst, ki izhaja iz njihovih kritik in poskusov rešitev, v kolikor želimo, da so nesoglasja in problemi prepoznani v okviru konceptov, ki so jim pripadali oz. ki jim še vedno pripadajo. Konceptualne zgodovine, pripovedna oblika primerna za razumevanje konceptualnih sprememb obljublja, da bodo izpostavile politično pomembnost konceptualnih sprememb in konceptualno pomembnost političnih sprememb. (Farr 1989)

Konceptualne zgodovine so zapisi konceptualnih sprememb in političnih novostih. Pripovedujejo o razponu človeške imaginacije – v prepričanju, dejanju in praksah – s tem ko sledijo nastanku, transformaciji in včasih pogubi ključnih političnih konceptov. Farr meni, da konceptualne prispevajo k pristnemu zgodovinskemu razmišljanju o politiki in k delovanju politične teoretizacije. Oblikujejo sestrsko vrsto disciplin politične teorije in zgodovine govora. Njihovo področje je politično življenje jezika na splošno, kljub temu pa so njihovi posamezni subjekti koncepti, ki konstituirajo politična prepričanja, dejanja in prakse. (Farr 1989)

Konceptualne zgodovine niso le etimološke življenjske črte, še posebej ne le ene same besede. To pa zato, ker se namreč nikoli ne končajo – ne samo, da obstaja bodoča zgodovina, ki jo bo treba povedati, ampak tudi preteklost ni vseskozi določena, kot se mogoče kdaj pa kdaj zdi. Obstaja namreč tudi t. i. alternativna preteklost, in če obstaja ta, obstajata tudi alternativna sedanjost in prihodnost. Te alternativne konceptualne zgodovine nam pomagajo oz. nas stimulirajo h kritičnim, kreativnim in celo utopičnim nagibom, ki opredeljujejo politične teorije vsega časa. Poskus razumeti minula doživljanja konceptualnih sprememb zahteva veliko več kot le zapis etimoloških sprememb. Verjetneje je, da potrebuje vnovično odkrivanje in izumljanje problemov, iskanje nezapisanih poti preiskave, močan boj z idejami, ki delujejo nepomembno, ko so ocenjene na podlagi trenutnih standardov, kritiko nesoglasij ali podajanje kontradejstev, ki so jih originalno izpustili. (Farr 1989)

Koncepti se torej stalno spreminjajo, enkrat zaradi konfliktov ali nesoglasij, drugič zaradi nepravilne uporabe, spet tretjič zaradi sprememb v teoriji, ki koncept veže v določeno konceptualno shemo. Te spremembe so povezane z družbeno in intelektualno držo uporabnikov jezika in ne pomenijo spremembo pomena koncepta. Spremembe konceptov posledično pomenijo tudi neke vrste politično spremembo, prav tako kot je lahko

konceptualen konflikt odraz političnega, kjer se v primeru negativnega izida, torej v primeru, ko se konflikt konča neuspešno, rodi nov koncept. Na podlagi tega lahko sklepamo, da je jezik političen in le redko nevtralen medij za sporočanje idej. Torej je treba za aplikacije konceptov nujno obvladati in razumeti njihov pomen in odnos do drugih konceptov znotraj t. i. konstelacij konceptov, katerih življenjski tok beležijo konceptualne zgodovine, ki veliko prispevajo k verodostojnemu zgodovinskemu razmišljanju o politiki.

V naslednjem poglavju bom predstavila definicije osnovnih pojmov, ki jih bom omenjala v diplomskem delu, in sicer patriotizem, narod in nacija ter nacionalizem.

3.2 TEORETIČNE IN POJMOVNE OPREDELITVE

Za primerno analizo v nalogi je nujna opredelitev pojmov, ki jih bom uporabljala pri razlagi koncepta patriotizem. Za začetek bom povzela splošne definicije konceptov patriotizem, nacija in narod, ki so nedvomno povezani, ter pojem nacionalizem, ki je znotraj konteksta Združenih držav Amerike po mojem mnenju nekakšna deviacija pojma patriotizem.

Pojem **patriotizem** je v Leksikonu Cankarjeve založbe na kratko opisan s pojmi »domoljuble, ljubezen do domovine«, **patriot** pa je torej »domoljub«. (Leksikon Cankarjeve založbe 1988, 774) Kratko definicijo **patriotizma** najdemo tudi v leksikonu Družboslovje iz zbirke Leksikoni Cankarjeve založbe, kjer je ta definiran kot »zavestna, čustvena navezanost na domovino; nima nič skupnega z agresivnim nacionalizmom.« (Družboslovje 1979, 211)

Precej obsežnejša je definicija v Leksikonu politike, kjer je **patriotizem** definiran kot »ljubezen do domovine, naroda, države; rodoljubje, domoljubje. Patriotizem pomeni pozitivno emotivno razmerje do ljudi, ki pripadajo istemu narodu in govore isti jezik,« (Sruk 1995, 234) posledično pa tudi do države. Patriotizem se lahko razvije tudi v večkulturni državi, vendar je to prej izjema kot pravilo. V eni izmed svojih grših oblik »patriotizem (predstavlja eno izmed) nazorskih sestavin utemeljevanja in apologija socialne kontrole, dominacije in manipulacije vladajočih dejavnikov,« (Sruk 1995, 235) torej prevzame obliko ideologijo izkoriščevalskih odnosov in deluje nasilno, nepravilno, velikokrat pa tudi nečloveško. »Iskrena simpatija do svoje domovine in do svojega naroda je lahko ena najvišjih družbenomoralnih vrednot le takrat, kadar ni zaznamovana in obremenjena s šovinističnim,

izkoriščevalskim odnosom do pripadnikov drugih narodov, kadar ni sovražna njihovi kulturi.« (Sruk 1995, 235) Prav tako je sovraštvo do drugih dovoljeno le v določenih primerih, in sicer najočitnejše ob grožnji obstoja lastnega naroda. »Patriotizem naj bi se zmeraj ustrezno povezoval s kozmopolitstvom in internacionalizmom, z odnosi simpatije do pripadnikov drugih narodov, kultur in ras.« (Sruk 1995, 235)

Teoretično je patriotizem torej čustvena navezanost na skupino, samostojna oz. nepovezana navezanost od posameznikovih čustev do drugih skupin ali avtoritet.

John H. Schaar v knjigi *Legitimacy in the modern state* govori o **naravnem patriotizmu**, in sicer meni, da je to "ljubezen do domačega kraja, vseh znanih stvari in dogodkov, ki izvirajo iz njega. Gre za naravno težnjo po teritorialnosti, ki je bila skupaj z družino vedno osnovna vez posameznikove osebnosti s teritorialno skupnostjo in jo je vsak posameznik nezavedno ponotranjil. Tako postanemo ljudje predani ljudem in krajem, ki so nam znani, ter vzgoji, ki smo je bili deležni. Vzgajanje se nam zdi naravno in pravilno. To so korenine patriotizma." (Schaar 1981, 287)

Ob rojstvu so vsakemu človeku dani specifična kultura in vedenjski vzorci (miselnost, običaji, navade, značilnosti ...), ki so identični vsem pripadnikom določene skupnosti. Pri tem ne smemo pozabiti dejstva, da vzgoja človeka poteka v točno določenih socialno-kulturnih, zgodovinsko-regionalnih in preostalih okoliščinah, na katere ni moč vplivati.

Človek se oblikuje v kultivirano bitje v okolju svojega rojstva, v narodu. Tu zori v osebo in družbeno bitje. Z vzgojo prejema od svojega prvega okolja osnovne kulturne in vedenjske vzorce, znanja, veščine ... In tudi če se starši odločijo, da bodo dali otroku tujerodne korenine, mu nehote vcepijo še lastne. Zato je, ko danes govorimo o rojstvu v rodno občestvo, predvsem mišljen duhovni prostor določenega naroda. S tem duhovnim prostorom in njegovo kulturo, s svojo duhovno domovino se posameznik poistoveti v procesu primarne kulturalizacije. In sicer praviloma tako globoko, da svojo narodno identiteto ohranja vse življenje. Še več, čuti tudi poklicanost, da sam prispeva k duhovni rasti svoje domovine. Narod se tako kaže kot tisti prostor, kjer poteka primarna kulturalizacija človeka in kjer se ohranja, razvija in izroča prihodnjim rodovom kulturna dediščina, se pravi tudi kot prostor sekundarne kulturalizacije. (Kovač Peršin 1993, 37–38)

»Vračanje domov« je centralni motiv patriotskega diskurza prav zaradi te pripadnosti, ki nam je dana s primarno kulturalizacijo. Motiv vračanja domov seže zelo daleč nazaj v zgodovino, vse do Homerja in njegovega epa o Odiseju, ki se je vračal domov na rodno Itako. Biti patriot pomeni imeti patrimonij, očetovsko dediščino, ali še bolje, patriot je tisti, ki je hvaležen za svojo zapuščino in ki se zaveda da ga ta zavezuje. Eden izmed načinov obstajanja na svetu je mogoče opisati z besedo spoštovanje, ki definira življenje na podlagi dolgov: človek je, kar dolguje, kar sprejema kot njegov zakonit dolg oziroma obvezo. Patriot se giblje znotraj te miselnosti. Dar zemlje, ljudje, jezik, bogovi, spomini in običaji, ki so patriotova dediščina, definirajo, kaj je. Dediščina je pomešana s človekom; oba sta komaj razdružljiva. Zavedni patriot je tisti, ki čuti globoko zadolženost za te darove, ki je hvaležen ljudstvu in krajem, iz katerih je prišel, in ki je neomajen v svoji obrambi zapuščine pred sovražniki, ki jo želi neokrnjeno predati naprej mlajšim generacijam. (Schaar 1981, 287–288)

Koncept **nacionalizem** pomeni »prevelik poudarek pomenu ali odlikam kakega naroda; posledica so lahko agresivne težnje do drugih narodov; doktrina o narodni izključenosti« (Leksikon Cankarjeve založbe 1988, 676) in je »pretirano poudarjanje odlik in pomena kakega naroda, tudi v smislu njegove večvrednosti. Nevaren je zlasti, ko postane uradna državna doktrina (italijanski fašizem, nemški nacionalsocializem).« (Družboslovje 1979, 181) Nacionalizem je očitno eksplicitno vezan na antipatijo do drugih skupin.

Mnogo bolj pozitivno oz. vsaj nevtralnno definicijo koncepta najdemo v Leksikonu politike, kjer je **nacionalizem** tudi »narodna zavest in ozaveščenost pripadnikov določenega naroda oz. nacije (nacionalne države); živa težnja po nacionalni neodvisnosti in uveljavitvi, odpor proti vsakršnem tujem gospostvu [...] Nacionalizem ima lahko zelo različne politične in družbenomoralne implikacije ter manifestacije – od skrajno pozitivnih do nesprejemljivih. Nacionalizem, ki se navdihuje pri najboljših narodovih kulturnih in bivanjskih izročilih, ki je humano in demokratično usmerjen, je nedvomno pozitiven. Iz občutja svobode, gotovosti in moči naroda izvira pozitivno razmerje do drugih narodov in njihovih pripadnikov, še posebej do manjšin. [...] Obstajajo tudi nacionalizmi, ki so prežeti z nedemokratičnostjo, kateri smotri so osvajanje, izkoriščanje, podrejanje in potujčevanje. Močnejši in razvitejši narodi razvijajo šovinistične ideologije in prakticirajo njim ustrezno politiko; majhni slovenski narod ima grenke zgodovinske izkušnje z nacionalizmi svojih sosedov – germanskih na severu, laških na zahodu in balkanskih na jugovzhodu. [...] Naj bo tako ali drugače, domovinska, patriotska,

nacionalna čustva ter stališča so lahko tudi zelo izrazita, vendar naj ne bi bila zastrupljena s sovraštvom do drugih narodov.« (Sruk 1995, 203)

Velikonja **nacionalizem** opredeli kot družbeno samopredstavo, ki se »kaže kot pravilna podoba napačne zunanosti, kot pozitivni refleks nasprotnoznačne okolice [...] Ali drugače povedano: od drugih se loči z negacijo, da jih lahko potem negira.« (Velikonja 1995, 10)

»Freud«, trdi Velikonja (1995, 10), »pravi, da je zanikanje način, kako vzamemo na znanje neko potlačeno predstavno ali miselno vsebino. Vse slabo, tuje, zunanje, najbolj drugačno je za jaz najprej identično. To metodološko napotilo je uporabno tudi v razlaganju različnih vidikov procesa družbenega samoprestavljanja.«

Eden izmed takih primerov je tudi koncept nacionalizem. Po Velikonji (1995) obstajata dva načina razumevanja koncepta znotraj zahodne družbe same in dva načina razumevanja koncepta znotraj skupine tistih držav, ki ne spadajo med zahodne.

Razvite zahodne družbe nacionalizem obravnavajo na dva načina. Prvič kot preživet pojav, kot nekaj, kar so že prerasle, kar je pred stoletji nujno spremljalo proces »nacionalizacije družbe«, konstituiranje sodobne nacionalne identitete in nacionalne države. Torej kot neko že videno, odmaknjeno fazo razvoja, kot nelahek, celo krvav del nacionalne zgodovine, svetlo poglavje v čitanki narodove preteklosti z nekaj iztrganimi stranmi. Šlo naj bi za pojav, ki je nepreklicno mimo. Drugič imajo nacionalizem za sodobno ideologijo zapoznelih družb, zamudnikov svetovne zgodovine, ki skušajo retardacijo nasilno in brezobzirno nadoknaditi. (Velikonja 1995, 10)

Razumevanje nacionalizma preostalih, »nezahodnih« družb, nekdanje komunistične države, Bližnji vzhod, tretji svet ima povsem obratno perspektivo. Domači nacionalizem je pozitivno ovrednoten, je patriotizem: z njim naj bi dolgo podrejeni narodi končno prišli do svojega, vzeli in branili naj bi le svoje, torej tisto, kar jim gre oziroma pripada. Nacionalna država je zanje cilj, ki posvečuje sredstva doseganja, pomanjkanje, izolacijo, vojno ali genocid. Njihov nacionalizem je upravičen, osvoboditeljski, emancipacijski, obramben: obsojajo pa – v plašč kozmopolitizma ali kreditne benevolentnosti odeti – nacionalizem razvitih, njihov občutek večvrednosti ter njihovo željo po nadaljnji politični, ekonomski in vojaški prevladi. (Velikonja 1995, 10)

Velikonja nadaljuje: *družba (je) primorana sprejeti lastni nacionalizem, toda ta naj ne bi bil enak drugim. Nacionalizem predpostavi kot tisto pozitivno osnovo, skozi negacijo le-te pa prepozna pomanjkljivosti preostalih. Preimenovanje nacionalizma domače družbe v domoljubje, patriotizem [...] pomeni njegovo razumsko recepcijo, preformulacijo in afektivno ohranjanje. Ali drugače: pri nas nacionalizma in vseh drugih z njim povezanih pogubnih strasti ter slabosti ni: obstaja le zdrav, vrl, pozitiven odnos do lastnega naroda.* (Velikonja 1995, 10)

Tu je možno opaziti, kot pravi Velikonja, da obstaja »značilna situacija, ki je lastna obema tipoma prej omenjenih družb.« In sicer je možno opaziti, da »(je) domač nacionalizem sprejet, a kvalitativno predrugačen, poveličan. Diskretno se ohranja pod drugim imenom. Patriotizem, kot si ga predstavljajo sedanje *nacionalizirane* družbe, je nadaljevanje nacionalizma z drugimi sredstvi.« (Velikonja 1995, 10)

Koncept **nacionalizem** (iz lat. *Nasci* »roditi se«; *natio* »rod, narod, rojstvo; Sruk 1995, 203) je tesno povezan s pojmom **nacija**, ki, glede na leksikon Družboslovje pomeni: »skupnost državljanov kake države. V nekaterih primerih zahodnoevropskih držav sovpada pojem nacija s pojmom **naroda**.« (Družboslovje 1979, 181) V Leksikonu Cankarjeve založbe pojem nacija celo popolnoma enačijo s pojmom **narod**, ki ga definirajo kot »posebna družbeno-zgodovinska skupnost, ki se razvije povečini na prehodu iz fevdalizma v kapitalizem oziroma med razvojem kapitalističnega družbenega sistema, v novejšem času tudi socialističnega družbenega sistema (npr. v SZ), toda vedno na strnjenem ozemlju in v okviru skupnega jezika ter bližnje zgodovinske, etnične in kulturne sorodnosti.« (Leksikon Cankarjeve založbe 1988, 682)

V leksikonu politike Sruk povzame Kocbekov opis **naroda** iz knjige *Svoboda in nujnost* (1989). »Bistvo naroda ni v krvnem sorodstvu niti v istem jeziku, ampak v zavezi njegovih členov, da pripadajo določeni človeški skupini, njenemu skupnostnemu občutju in skupnostni volji.« (Kocbek v Sruk 1995, 206) »Narod,« pravi Kocbek, »je pomemben za razvoj osebnih kvalitet posameznika, je osnovnega pomena za oblikovanje številnih nazorov in skupnosti, ki sobivajo znotraj njega. Če pod pojmom ljudstva razumemo le biološko zgodovinsko danost, je narod zavest in volja.« (Kocbek v Sruk 1995, 207) Posledično je tudi narodno poslanstvo več kot le izpolnjevanje posameznih, individualnih poslanstev, temveč pomeni »zavestno izpolnjevanje občestva« (Kocbek v Sruk 1995, 207), hkrati pa pomeni dejstvo, da narod, ki jo

izpolnjuje, tudi dejansko obstaja. V svojem izražanju obstoja je nujno, da ohranja pluralnost, saj je le s takšnim delovanjem mogoče upati na preživetje vseh skupin oz. delov določenega naroda in s tem naroda samega.

»Le integralna narodna povezanost da resnično človeško soglasje. Čim različnejše člene zbira narod v svojih življenjskih naporih za skupen cilj, tem bolj človeško je napolnjen in tem bolj gotovo reši svoj obstoj.« (Kocbek v Struk 1995, 206–207)

Kocbekova definicija koncepta narod mi je nadvse zanimiva, saj pove, kaj je bistvo naroda, in s tem, kaj je bistvo patriotizma. Še posebej se to nanaša na Američane, ki dejansko ne poznajo nacionalizma v njegovi osnovni, rudimentarni obliki, ampak nekakšen ameriški nacionalpatriotizem, kjer je pomembno »biti Američan« in »delati po ameriško«. Ameriški patriotizem je popolnoma drugačen zato, ker se ne veže na nič statičnega, temveč na delovanje in dožemanje ljudi. Zato je, po mojem mnenju, tudi toliko bolj oportunističen in ga je v večji meri možno izrabljati v politične namene.

Nacionalna identiteta deluje kot realna družbena sila, ki ni preprosto dana, temveč je rezultat ustvarjalnega oblikovanja sveta. V osnovi je večdimenzionalna, kar pomeni, da je ne moremo zreducirati na le en element. Torej, je kompleksna, sestavljena iz več delom, npr. etničnega, kulturnega, teritorialnega, gospodarskega in pravno-političnega. Med člani skupnosti obstajajo solidarnostne vezi, ki jih vzdržujejo spomini, miti in tradicije. »Prav večdimenzionalnost je razlog zato, da je nacionalna identiteta tako gibljiva in vztrajna sila v modernem svetu.« (Rogelj Škafar 2003, 36)

»Nacionalna identiteta je kot vse skupinske identitete relacijska identiteta, kar pomeni, da deluje in ima smisel le v odnosu do drugačnih oz. drugih identitet.« (Rogelj Škafar 2003, 36)

Nacionalna identiteta ima različne funkcije. Njena notranja funkcija je socializacija pripadnikov naroda zlasti prek izobraževalnega sistema. Zunanje funkcije nacionalne identitete so ozemeljska, gospodarska in politična. Najbolj izstopajoča politična funkcija nacionalne identitete je legitimiranje skupnih pravic in dolžnosti pravnih ustanov, ki definirajo vrednote in značaj naroda ter odražajo narodove "starodavne šege". Sklicevanje na nacionalno identiteto je v sodobnem svetu postal glavna legitimacija za družbeni red in solidarnost, hkrati pa je občutek nacionalne identitete močno sredstvo za definiranje in

lociranje posameznika v svetu skozi prizmo skupinske osebnosti in njene posebne kulture. (Rogelj Škafar 2003, 36)

“Proces samodefiniranja in samoumestitve” je po eni strani “orodje za doseganje političnih ciljev vladajočih elit”, po drugi strani pa “ima mnoge pozitivne učinke, kot so zaščita manjšinskih kultur, obujanje izgubljenih zgodovin in literature, inspiracija kulturnih renesans Družbene vezi med posamezniki in družbenimi skupinami se ustvarjajo in krepijo z uporabo skupnih vrednot, simbolov in “tradicije”. Z uporabo simbolov, kot so zastave, denar, uniforme, spomeniki in spominske slovesnosti, se pripadnike skupnosti vsakič znova spominja na skupno dediščino in kulturno sorodstvo, skupno identiteto in pripadnost. (Rogelj Škafar 2003, 36–37)

Nacionalna identiteta je po svojem bistvu konkretizacija nacionalne zavesti, za katero velja, da je rezultat daljše zgodovinske homogenizacije, in jo opredeljujejo trajnejše značilnosti družbene skupnosti – naroda, poseben življenjski slog in skupnost zgodovinskega spomina. Je specifična oblika skupinske identitete, ki se pridobi z rojstvom v določeno skupnost, z imenom in jezikom take skupnosti, je odraz posebnosti naravnega okolja, načina življenja, posebnosti družinskega in sorodniškega odnosa, vrednostnega sistema in, kar je še posebej pomembno, občutenja ločenosti in drugačnosti od drugih. Nacionalna identiteta je v večini primerov tesno povezana z nacionalistično ideologijo, katere oblika pogojuje vrsto nacionalizma. (Rogelj Škafar 2003, 37)

Koncept patriotizem, ki predstavlja ljubezen do domovine, naroda oz. države, predvsem pa pozitivno čustveno razmerje do teh, se od koncepta nacionalizem, ki že v osnovi namiguje na negativno, celo agresivno razmerje do drugih, očitno razlikuje. Po poglobitvi v opisne definicije teh dveh konceptov sem sedaj še toliko bolj prepričana, da lahko pri nacionalizmu v zvezi z njegovo povezavo s patriotizmom govorimo o nekakšni moderni deviaciji slednjega in ne o podobnih konceptih. Kljub temu določeni avtorji, ki jih omenjam v delu, izhajajo iz takšnega način razmišljanja. Mnogo bolj povezana kot koncepta patriotizem in nacionalizem sta v primeru Združenih držav Amerike po mojem mnenju koncepta patriotizem in nacionalna identiteta. Njun odnos je nekako recipročen, saj brez nacionalne identitete ni mogoče ustvariti patriotskih čustev. Vpliv oblikovanja patriotskih čustev ima pozitivne učinke na nacionalno identiteto, kar pa še ne pomeni, da jo tudi ustvarja.

Po zapisu pomenov konceptov, ki so ključni za razumevanje, bom v naslednjem poglavju podrobneje govorila o konceptu patriotizem, o njegovem razvoju, pomenu skozi čas in njegovi podobi danes.

3.3 KONCEPT PATRIOTIZEM

»Patriotizem ... za vladujoče ne pomeni nič drugega kot orodje za doseganje njihovih moči in denarja lačnih ciljev, za vladane pa odpoved lastnemu dostojanstvu, razumu, vesti in suženjsko podredivost tistim na oblasti. /.../ Patriotizem je suženjstvo.«

Lev Tolstoj

3.3.1 Zgodovina koncepta patriotizem

»Patriotizem je relativno nova beseda, vendar je njen sorodnik (istoizvorna beseda) patriot starejši. Prav tako je še starejša njuna etimološka korenina patria.« (Dietz 1989, 177)

V grški in rimski antiki se je patria nanašala predvsem na mesto, pravi Dietzova. Z besedo patriotai so večinoma imenovali barbare – tujce, imenovane po njihovi državi. Grki so bili globoko čustveno navezani in ponosni na svoja rodna mesta, vendar politike, vsaj na začetku, niso povezovali z ohranitvijo »očetnjave«. Teritorij ni bila osrednja točka grške politične identitete ali lojalnosti. Pojem patria je dobil poln pomen in čustveno konotacijo šele v primeru Rima. Patria, Rim, je bilo mesto in simbol vseh vrednot – moralnih, verskih, političnih, etičnih – za katera je tako kot vojak tudi državljani živel in bil za njih pripravljen umreti. Močna simbolna vrednost herojskega samožrtvovanja za veličastno očetnjavo, ki zavzema velik del v modernem patriotizmu, izhaja prav iz rimske zgodovine. (Dietz 1989) Cicero se je spraševal: »Kateri dober državljani ne bi pozdravljali smrti, če bi to pomenilo nekaj dobrega za patrio?« (Dietz 1989, 178)

V Grčiji je politika temeljila na razumu, medtem ko je pri Rimljanih temeljila predvsem na ljubezni do domovine, do Rima. Rimljani so pojmovali svoje mesto za svojo družino in ustanovitelje za svoje prednike. Grki pa so dojemali družino le kot potrebo, ki je izhajala iz naše živalske narave, katere pa je svoboda znotraj politike prekosila. Grki so bili predvsem veliki in inovativni vsestranski teoretiki, medtem ko so bili Rimljani trezni in preudarni kmetje - vojščaki, torej predvsem praktiki, katerih le ideja zlepa ni zapeljala. Na podlagi tega lahko logično sklepamo, da smo ideje podedovali od Grkov, prakso pa od Rimljanov. Obe ljudstvi sta pustili različen vtis na narode moderne Evrope, vendar smo Evropejci pridobili dediščino dveh popolnoma različnih si besednjakov, s katerima lahko raziskujemo politično življenje: politično besedoslovje Grkov – vlada, policija, politika nasploh – in državljansko besedoslovje Rimljanov – vljudnost, državljan, civilizacija. Na primer, tako zgradba kot terminologija ameriške politike sta opazno rimljanska. (Minogue 2000)

Zvestoba do koncepta patria pa je z rastjo cesarstva je postala nekaj abstraktnega. Ljubezen do očetnjave je bila vse bolj povezana le z idejo, ki jo je cesarstvo predstavljalo in ki so jo krepili številni politični simboli ter religijske doktrine. V Rimu sta, v tistem času, tekmovali dve pojmovanji koncepta patria. In sicer, sekularno-politično, ki je govorilo o rimskem cesarstvu kot o očetnjavi, ter filozofsko-versko, ki je postavila vesolje za prostor človeškega članstva. Na koncu je politični pomen ostal popolnoma brez vrednosti. Krščanstvo je uničilo takšno razumevanje koncepta, saj je za kristjana patria popolnoma izgubila svoj politični pomen. (Dietz 1989) »Povsod, kjer si, je to tvoja očetnjava in v tej očetnjavi so vsi tujci.« (Kantorowicz v Dietz 1989, 179) Prevrednotenje pomena patria iz političnega v versko bistvo je bila delno politična naloga zgodnjega krščanstva, ki ga je Hannah Arendt² označila kot poskus, »da bi našli vez med ljudmi, ki bi bila dovolj močna, da nadomesti svet«. (Dietz 1989, 179) Izhajajoč iz tega, je politična skupnost izgubila vrednost in pomembnost. Vzpon patrie je bil v poznem cesarstvu, kot primarno verskega bistva, posledica povečanega vpliva Cerkve in razvrednotenja političnega reda. Prav tako sta pozni srednji vek in stoletje zahodnega fevdalizma stvar še poslabšala. Po padcu Rimskega imperija se torej zgodi preobrat v naravi in pomenu teritorialne identifikacije – ljudje so pripadali le še lokalnim skupnostim. (Dietz 1989)

² Arendt, Hannah. 1958. *The human condition*. Chichago: University of Chichago

Sedaj se je koncept patria uporabljal le še v sekularni praksi z referenco na nikogaršnji neposredni prostor. Le v intelektualnem in teološkem življenju s središčem v samostanih je patria obdržala svoj povzdignjen, spiritualni pomen koncepta. Patria je z vzponom fevdalizma izgubila svojo čustveno vsebino in retorično moč, ki jo je imela v antičnih časih. Na mestu veličastnega Rima je sedaj stala Cerkev, edini velik vir institucionalne povezanosti skozi pozni srednji vek. Klasične čustvene vrednote patrie so se spet vzpostavile šele v 12. in 13. stoletju, z razvojem novih političnih teritorijev in v tem razvoju sta Cerkev ali vsaj njena doktrina igrali pomembno vlogo. (Dietz 1989)

Dietzova pravi, da sta za razumevanje oživljanja koncepta patria pomembna dva fenomena, in sicer: vzpon kraljestev od 9. stoletja naprej in institucionalizacija davka za varovanje rodne očetnjave oz. za varovanje kralja. V 12. stoletju se je koncept patria uporabljal za zbiranje denarja, potrebnega za vodenje svete vojne, kar predstavlja versko uporabo koncepta in za rekrutiranje v službo varovanja kraljestva, kar pa predstavlja politično uporabo. Do konca 13. stoletja je patria postala moderen koncept, ki poziva tako k nacionalnemu teritoriju kot na čustveno zavezanost »očetnjavi«, ki je bila razumljena kot sveta in v asociaciji z osebo kralja. (Dietz 1989)

V zahodnem svetu je v 12. in 13. stoletju prišlo do preobrata na področju nacionalnega zavedanja. Ponovno se je zahtevala vrnitev patrie kot bistva, za katerega je vredno samožrtvovanje – »smrt za očetnjavo« ni bilo več pogansko dejanje. Temelji za renesančno pojmovanje patrije so bili postavljeni. To je pojmovanje, da si domovina zasluži ljubezen in lojalnost, ki ima prednost pred družino, posameznikom in celo pred nadnaravno dušo krščanskega vernika. Izrek Ljubim svoje rodno mesto bolj, kot ljubim svojo dušo kaže na rojstvo novega normativnega besednjaka. Ljudje so začeli vse več posvečati pozornost konkretnim političnim, socialnim in ideološkim manifestacijam njihovega zavezništva patrii, posledično so začeli preudarjati naravo njihovih obveznosti kot patriotov. (Dietz 1989) »Zgodnje moderni patriotizem je prvenstveno zgodba o čustveni in politični revaluaciji te zveze – o ideji kralja kot pater patriae in ustrezno o pojmovanju patrie kot kralja.« (Dietz 1989, 182)

Pojem patriot so si Angleži v 16. stoletju izposodili pri Francozih, in sicer je to izposojenka francoske besede »patriote«, ki se je originalno nanašala na pomen sodržavljanja. Do konca 17. stoletja ostane politično nepomemben koncept. Šele s koncem 17. in v 18. stoletju se je

besedo začelo prisvajati za različne politične cilje in namene. Tako se je začela kariera nejasnega oz. negotovega in občasno dvoumnega pomena patriota. Izvor besede patriot v angleškem političnem govoru je v radikalni vigovski³ retoriki poznega 17. stoletja. Besedi so bila pritrjena točno določena politična prepričanja. V vigovski retoriki je bila beseda povezana s političnim mučeništvom z razliko, da je bil sedaj patriot tisti, ki je nasprotoval tiranstvu in ekscesom kralja. Povezava med kraljem in patrio je bila s tem močno poškodovana in patriot, vsaj v angleškem političnem govoru, je bil na strani ustave in proti absolutističnemu kralju. Beseda patriot je tako postala ideološko orodje legitimacije skovano v ognju sovraštva med toriji⁴ in vigi. (Dietz 1989)

Koncept patriot je v obdobju angleške moderne politike prevzel evaluativen pomen in eksistencialno sporen položaj, tako v vigovskam kot v torijskem besedoslovju. Torijec Samuel Johnson je leta 1755 v svojem Besedoslovju koncept definiral kot »tisti, ki zagotavlja in varuje svobodo in pravice svoje države«, istočasno pa je zabeležil, da se beseda uporablja tudi ironično kot »strankarski kalilec vlade«. (Dietz 1989, 185) Tako je bilo vsaj do druge polovice 19. stoletja. Takrat je pojem patriot prevzel jasen pomen in postal orodje za delovanje strankarskih mož. (Dietz 1989)

V ZDA sta patriot in patriotizem zavzemala mnogo bolj radikalni in revolucionaren pomen kot v Angliji. V ZDA sta se koncepta patriot ali patriotizem pojavila z »velikim prebujenjem«⁵ med leti 1760 in 1770. Jezik patriotizma se je pojavil šele z gibanjem za neodvisnost – postavljeni so bili temelji za radikalizacijo pojma patriotizem. Sprva so ga povezovali z obrambo in varovanjem svobode ter lastnine, kmalu pa je patriotizem pomenil nasprotovanje kakršnemu koli kralju, še posebej angleškemu. Pomenil je kljubovanje angleški avtoriteti v celoti. Pojma patriot in patriotizem pa nista bila le odsev večplastnih vzhajajočih političnih dogajanj, sama sta zanetila politično gibanje in podžgala domišljijo sodelujočih. (Dietz 1989)

Jezik patriotizma je v ZDA vzpostavil meje revolucionarne politične prakse v mnogo bolj dokončni obliki kot v 18. stoletju v Angliji in konceptoma patriot in patriotizem jasno pripel

³ Vigi so v Angliji zastopali gospodarske interese in versko svobodo, predstavniki buržoazije in novega plemstva, želeli so podreditve kralja parlamentu.

⁴ Torijci so angleški konservativci, predstavniki visokega plemstva, ki si prizadevajo okrepiti kraljevo oblast; vezani na anglikansko Cerkev in podeželje.

⁵ Veliko prebujenje je obdobje povečanega verskega delovanja v obdobju med 1730 in 1765 leti na ozemlju Velike Britanije in njenih severnoameriških kolonij, katerega začetnik je bil častiti gospod Johnatan Edwards

določen nabor ideoloških, ustavnih in političnih načel, kot npr. svobodna republika, ljubezen do svobode, svetost lastnine, omejena vlada, ustanovitev novega političnega telesa, in značilno politični javni duh, ki se je razvil iz izkustva skupnega truda in samožrtvovanja za skupno dobro. V 18. stoletju v Angliji je jezik patriotizma postala valuta strankarske retorike, v ZDA pa je patriotizem predstavljal nujno potrebno zavest revolucionarnega gibanja, generativno silo novega ljudstva in, kot je Tocqueville, pozneje zapisal, pravi Dietzova, »refleksiven« duh samovladanja. (Dietz 1989)

V Angliji so jezik patriotizma, v obdobju od 1790 do 1850, uporabljali večinoma sindikati, disidenti (člani opozicije), čartisti⁶ ... , ki so zagovarjali »pravice Angleža« v kontekstu novih družbenih in ekonomskih pogojev. Sami sebe so videli kot »patriote«, ki varujejo določen domač nabor patriotskih vrednot – svoboda, lastnina in ustavne pravice. Patriotizem je sedaj pomenil opozicijo vse bolj naraščajoči centralizaciji države in rastočemu kapitalističnemu ekonomskemu redu –prišlo je do potrebe po reformi. Radikalni patriotizem je bil v tem obdobju delno oviran, a kljub temu do določene meje dominanten. Označil je momentum, ko je bil patriotizem nekaj povsem protidržavnega, internacionalnega v svoji tendenci in na strani enega največjih socialnih gibanj v moderni zgodovini in ko je beseda patriot pomenila politično enakopravnost oz. enakost in socialno pravico v nacionalnem življenju. Momentum, ki je bil kmalu izgubljen. (Dietz 1989)

Pomen koncepta patriotizem se je v 19. stoletju zmanjšal, in sicer na pomen ustavne reforme in ekonomskega egalitarizma ter izgubil kritično ostrino. Retorika patriotizma postala vse bolj asimilirana v novo rastoče besedoslovje države in nacije, ideja pa je doživela prenos v nacionalne, strankarske in rasne doktrine moderne dobe. Patriotizem je prenehal biti odskočna deska za opozicijo do vladnega programa ali politik v imenu ustavnih načel. Namesto tega je postal osnova za nekritično podporo različice »moja država, v dobrem in v zlu«. (Dietz 1989) Fenomen, ki je zakrivil spremembo v pomenu besede patriotizem, je, kot je rekel John Schaar, nacionalizem »krvavi brat patriotizma« (Schaar 1981, 285).

Nacionalizem je za pojmovanje koncepta patriotizem odločilnega pomena za našo dobo, saj je del našega političnega diskurza že vse od sredine 19. stoletja. Kot trdi Gellner, pravi

⁶ Čartizem je združenje za politične in socialne reforme v Veliki Britaniji med leti 1838 in 1848. Ime so dobili po Ljudskem čarterju iz leta 1838, ki je določal 6 glavnih ciljev tega gibanja: 1. volilna pravica za vse moške od 21. leta naprej; 2. enako velika volilna območja; 3. tajne volitve; 4. konec potrebi po lastninski kvalifikaciji za v parlament; 5. plača za člane parlamenta; 6. letne volitve v parlament.

Dietzova, »nacionalizem dolguje svojo verodostojnost in očarljivo naravo določenemu setu okoliščin, ki so danes sicer priznane, vendar ki so bile tuje večini človeštva in zgodovine«. (Dietz 1989, 189) Kolektivni duh navdan z občutkom nacionalne nadvlade je okrepil idejo naroda kot dokončnega objekta politične lojalnosti in države kot njegovo utelešenje. Nacionalno utemeljeni politični nazor je bil podkrepjen z masovno izobrazbo naroda, ki je vsebovala elemente mistifikacije preteklosti. Prodornost socialnih in političnih pogojev modernega sveta je imela globoke posledice na naše trenutno razumevanje koncepta patriotizem. Prenos nacionalističnih čustev v jezik patriotizma je že očiten v sodobnem diskurzu politikov, predsednikov in predstavnikov za stike z javnostmi, da ne omenjamo vsakdanjega jezika prebivalcev. (Dietz 1989)

3.3.2 Sodobni patriotizem

Patriotizem prevzema vse bolj le obliko izraza. Pomen koncepta v smislu prakse, spoštovanja ljudske svobode ali skepticizma do države in nagnjenja k Adamsovemu »razvnetju« revolucionarnih čustev se izgublja. Moralna luč patriotizma, skupaj z njegovim pomenom, je prevzela druge barve: v smislu dolžnosti in služenju državi, nekritične podpore vladnih programov in politik in spoštovanja naroda kot absolutne/končne vrednote. (Dietz 1989)

Ernest Gellner v svoji knjigi *Nations and Nationalisms* pravi, da moramo razmišljati o nacionalizmu kot o zelo značilni vrsti patriotizma. Avtorica teksta *Patriotism* Mary Dietz pa meni, da je to napaka, saj bi že samo enačenje ali približevanje teh dveh konceptov pomenilo, da izgubljamostik z lastno zgodovino. (Dietz 1989) Dietzova meni, da je »patriotizem kot določen način življenja na svetu za nas skoraj izgubljen«. (Dietz 1989, 191)

V ta namen, pravi Dietzova, je potrebno osvetliti dejstvo, da pri razločevanju med konceptoma patriotizem in nacionalizem ne gre samo za ločevanje med pomenoma teh dveh konceptov, temveč gre za ločevanje dveh praks, dveh različnih naborov norm. Nujna je določena mera obuditve pomena koncepta patriotizem, tistega pred oblikovanjem nacionalnih držav, saj bo le tako mogoče razumeti (Dietz 1989), da »je obseg našega sodobnega patriotskega diskurza in praks zgodovinsko pogojen fenomen«. (Dietz 1989, 191)

Če tega nismo zmožni spoštovati in če stalno potrebujemo vnovično ocenjevanje svojih patriotskih in nacionalističnih norm, lahko na to gledamo kot na državljanski neuspeh. Na podlagi tega lahko gledamo na dejanje oživljanja zgodovine patriotizma kot na patriotsko dejanje. Prav zato korenina problema patriotizma ni le retorična ali analitična zadeva, ampak zgodovinska resnica, ki potrebuje naše spominjanje. (Dietz 1989)

3.3.3 Patriotizem in njegove možne oblike

Kautz opredeljuje patriotizem kot »neke vrste ljubezen, ki je kot vse vrste ljubezni nespametna in slepa, saj po navadi pripisuje vrline tam, kjer jih ni, prav tako pa je pripravljena storiti marsikaj za svojega ljubljenega, v tem primeru za nacionalno državo oz. narod. Zato je treba patriotizem ocenjevati glede na bistvene vrednosti tistega, čemur smo zvesti oz. dajemo svojo zvestobo.« (Kautz 1995, 136)

V svojem eseju *Is Patriotism a Virtue?* (Je patriotizem vrlina?) MacIntyre trdi, pravi Kautz, da sta moralnost in patriotizem nezdružljiva, saj je bistvo moralnosti – soditi objektivno in brez zaveze kateri koli skupnosti, če ta pomeni nenavtralnost in pristranskost – ravno nasprotno bistvu patriotizma. Obstaja pa alternativen pogled na moralnost, komunitarni pogled, glede na katerega je »temeljna oz. esencialna značilnost moralnosti dejstvo, da vsak izmed nas ve, da jo (moralnost) pridobimo oz. da nam je podana skozi skupnost v kateri živimo. MacIntyre, pravi Kautz, meni da če je primarni objekt našega pojmovanja skupnost, je logično, da sta patriotizem in moralnost nezdružljiva koncepta. Takšno pojmovanje koncepta Kautz opredeli kot liberalen pogled. (Kautz 1995)

Tocqueville v primeru patriotizma govori o nagoni ljubezni do lastne države – patriotizem je za njega nekako naraven. Čustvo patriotizma v svoji primarnosti in osnovnem izrazu je ljubezen do svojega doma. MacIntyre poudarja konstitutivno moralno moč skupnosti v primeru patriotizma. S tem ostro ločuje med ljubeznijo do države in patriotizmom, saj je primarni objekt patriotizma ideal in ne narod, kot je to v primeru ljubezni do države. Tako lahko sodimo svojo skupnost glede na ideale, ki ne izhajajo oz. niso konstituirani v naši skupnosti. (Kautz 1995, 138–141)

Kautz navaja liberalni patriotizem in konservativni patriotizem kot dva možna odgovora oz. dve možni alternativni naravnemu patriotizmu, o katerem govorita Schaar in Tocqueville.

Republikanski patriotizem, meni Kautz, »je plemenita volja državljana, ki ljubi svojo državo ne zaradi svojih lastnih razlogov, temveč zaradi države same. Ta vrsta patriotizma je tako daleč od naravnega ali nagonskega, da bi zakonodajalec potreboval »spremeniti človeško naravo«, da bi ga lahko vanjo integriral, meni Rousseau, največji moderni privrženec državljanskosti. Republikanski patriotizem je skoraj nečloveški, vendar je kljub temu zmožen popolnoma nesebičnih dejanj in mišljenj.« (Kautz 1995, 143–144)

»Montesquieu meni, da je vrlina znotraj republike ljubezen do domovine, republikanska vrlina je patriotizem. Pri republikanskem patriotizmu, pravi Tocqueville, je odpoved samemu sebi, kar je zelo boleča zadeva, politična vrlina.« (Kautz 1995, 144)

Konservativni patriotizem je manifestno nenaraven, pravi Kautz, in Montesquieu celo primerja republikansko vdanost splošnemu dobremu z meniško vdanostjo svojemu redu: »Kar ostaja, je strast do prav tistega pravila, ki jih prizadene!«, saj zahteva od posameznika negacijo lastnih želja in potreb ter »strastno« identifikacijo s skupnostjo in njenimi željami in potrebami. Kar je dobro za skupnost, je dobro tudi za posameznika. (Kautz 1995, 144–145)

»Republikanski patriotizem zahteva tudi določene razmere, kot so npr. majhnost teritorija in populacije, enostavna ekonomija, ki temelji na suženjstvu, politična religija itd. ter visoko mero kulturne, etnične in verske homogenosti prebivalstva.« (Kautz 1995, 145)

Rousseau pravi v knjigi Družbena pogodba da transformacija naravnega človeka, torej posameznika, v državljana ni nikoli popolna. Naravni človek se stalno bojuje z državljanom v dušah tudi najbolj krepostnih patriotov. Posameznik, patriot, skrbi za obstoj skupnosti, torej, da ta ne »umre«. Če skupnost umre, je ni več, umre tudi posameznik. Ugotovimo, da dejanski posameznik skrbi za svoj lasten obstoj skozi skrb za skupnost. (Kautz 1995, 146–147)

Liberalni patriotizem, pravi Kautz, je za razliko od konservativnega oz. republikanskega patriotizma racionalni patriotizem. (Kautz 1995) Kar je seveda oksimoron, saj 1. Schaar: z napredovanjem razsvetljenstva, patriotizem nazaduje; 2. patriotizem je ljubezen do domovine, ljubezen je do določene mere slepa in gluha, torej ne more biti racionalna!

Kautz je mnenja, da liberalni patriotizem temelji na razsvetljenem egoizmu in je prav zato mnogo bolj ranljiv kot republikanski. Ranljiv tudi na področju sodelovanja posameznikov za dobrobit skupnosti – ali je mogoče legitimno zahtevati, da posamezniki tvegajo svoja življenja za obstoj skupnosti? Pri republikanskem patriotizmu namreč to sploh ni vprašanje, temveč dejstvo. Dejansko se liberalni patrioti ne bi nikoli spuščali v konflikte, ki vodijo v vojne. Torej ne bi bilo moralnega vprašanja, ali lahko zahtevajo od državljanov, da žrtvujejo svoje življenje za skupnost oz. v dobro svoje države. (Kautz 1995)

»Liberalni patriotizem je tako predvsem razsvetljeno zavedanje, da je posameznikova sreča odvisna od ohranjanja določene politične skupnosti ljudi, ki so pripravljeni braniti svojo skupnost.« (Kautz 1995, 149–150)

Tocqueville meni, pravi Kautz, da v Ameriki ni t. i. ljubezni do države (Združenih držav Amerike), temveč obstaja le ljubezen do posamezne zvezne države oz. celo ljubezen do mesta (township), saj je federalna zveza (ZDA) preveč nejasen pojem in objekt patriotizma. (Kautz 1995) Kautz nam nato poda še Schaarov pogled na patriotizem v Ameriki. »Republika (ZDA) je preveč nejasen in oddaljen koncept, odsoten v njihovih (ameriških) srcih ...«. (Kautz 1995, 151) Lokalne skupnosti so bolj strah vzbujajoče in od njih se lahko pričakuje več, zato se do njih goji več čustev. Kljub temu je lokalna politika v večini primerov ljudem manj pomembna in torej manj zmožna v ljudeh vzbujati čustva patriotizma. (Kautz 1995)

Za razlikovanje med liberalnim in republikanskim patriotizmom se Kautz poslužuje primerjavo učinkov liberalne tolerance in republikanske participacije. Toleranca »ustvarja politični mir« in je pomemben liberalni dosežek, vendar vodi v manjšo strastnost glede naših moralnih prepričanj in ustvarja t. i. moralni laissez faire. Participacija, na drugi strani, in patriotizem, ki ga ta promovira, pa ustvarja netoleranco in pretirano vnemo. V ta namen so liberalci, pravi Kautz, zamenjali participacijo z reprezentacijo in s tem povečali razdaljo med netoleranco in pretirano vnemo ter »nevarno« politično močjo. Če patriotizem danes potrebuje grobo republikansko participacijo, se liberalci lahko sprašujejo, ali je patriotizem vsega skupaj vreden. (Kautz 1995)

Kautz nam nato postreže z opisom posebnega, ameriškega patriotizma, ki je v mnogih pogledih drugačen tako od liberalnega kot konservativnega patriotizma. A vendar vsebuje elemente obeh prej omenjenih tipov patriotizma.

Ameriški patriotizem je, vrsta liberalnega oziroma racionalnega patriotizma, ocenjuje Kautz, saj je bil v ZDA instinktivni oz. naravni patriotizem vedno bolj šibak. Osnovna navezanost na državo in njeno ozemlje je bila že od samega začetka za Američane manj pomembna. Američani so narod imigrantov in priseljencev, nemirnih posameznikov, ki so zapustili stare domove (po večini v Evropi) in se podali na pot proti novim. »Niso bili le izkoreninjeni, celo sami so se izkoreninili,« (Kautz 1995, 156) meni Tocqueville. (Kautz 1995)

»Zaradi stalnega priseljevanja in s tem dotoka več vrst ras je v ZDA postalo mogoče osnovati narod na osnovi skupne politike državljanosti, ne na osnovi skupne zgodovine in kulture« (Kautz 1995, 156), ki na podlagi očitnih razlogov ni mogla obstajati.

V ZDA je narod zaradi izjemnih kulturnih, verskih in etničnih razlik v skupnostih priseljenih narodov postavljen predvsem na podlagi političnega državljanstva. To pomeni, da ameriški patriotizem temelji izključno na politični instanci državljanstva. Walt, pravi Kautz, ima bolj pesimističen pogled na idejo, da bi patriotizem lahko osnovali izključno na državljanosti. Meni namreč, da je »etnična pripadnost oz. identifikacija močnejša in primernejša za osnovo patriotizma kot politična instanca pravica za vse posameznike«. (Kautz 1995, 156) Torej mora, meni Waltz, ameriški patriotizem, če želi obstajati, »državljanstvo spremeniti v religijo«. (Kautz 1995, 156)

Čustva, vera, kultura in tradicija so šibka osnova za sodoben ameriški patriotizem. Kaj pa je potem ameriški patriotizem? Definitivno ni republikanski patriotizem. Ameriški patriotizem je patriotizem, ki najprej vpraša: Kaj je naredil zame v zadnjem času? Torej, ameriški patriotizem je liberalni patriotizem. Kljub temu bi bilo zavajajoče trditi, da je ameriški patriotizem samo liberalni patriotizem. (Kautz 1995, 157–158)

Jezik ameriškega patriotizma je po mnenju Kautza moralni jezik pravice in politične samostojnosti. Američani ljubijo svojo državo zaradi lastnega dobrega, v njeno dobro, ter ker menijo, da so služabniki političnih ideja, ki so v ZDA našle svoj dom. Tega ne smemo razumeti kot republikanski patriotizem, saj je vdanost ideji nekaj povsem drugega kot vdanost skupnosti. Na podlagi tega opisa patriotizma je lahko ameriški patriot vsak, saj so ideali univerzalni, ideali pa so primarni objekt v tem patriotizmu. Ameriški patriot mora torej svojo skupnost soditi ne le pošteno, temveč tudi razumno. Kljub temu pa ostaja možnost prestroge ocene, vendar tudi je to ameriška vrlina. (Kautz 1995)

Ameriško ljudstvo ni ustanovljeno le na podlagi skupne vdanosti političnemu prepričanju, ampak tudi (in mogoče predvsem) na »dejanjih naravno svobodnih posameznikov, natančneje na izdatkih življenja, dela in lastnine, ki po naravi pripada vsem«. Ameriški patriotizem je oplemeniten ne le z ameriškimi skupnimi načeli pravice in ljubezni do svobode, temveč tudi s skupnimi dejanji in odrekaji in s skupnimi premisleki. Skupno življenje, ustrezno za svobodne in enakovredne državljane pa lahko preskrbi močno podporo ameriškemu patriotizmu. (Kautz 1995, 160–161)

3.3.4 Patriotizem in kozmopolitizem

»Junaštvo na ukaz, brezčutno nasilje in vsi drugi ostudni nesmisli, znani pod imenom patriotizem – kako strastno jih sovražim!« (Heroism on command, senseless violence, and all the loathsome nonsense that goes by the name of patriotism — how passionately I hate them!)

Albert Einstein

Patriotizem in kozmopolitizem sta v teoriji dve nasprotujoči si poziciji glede na odnos med državo in kolektivno oz. nacionalno identiteto. Najvidnejša predstavnika sta Marta Nussbaum, ki v svojem eseju *Patriotism and Cosmopolitanism* (Patriotizem in Kozmopolitizem) zagovarja stališče kozmopolitizma z razlago Tagorovega romana *The home and the World* (Dom in Svet). V bran patriotizma se je postavil Alisdair MacIntyre z esejem *Is Patriotism a Virtue?* (Je patriotizem vrlina?), ki meni, »da je zvestoba narodu moralna in da brez življenja znotraj tega naroda ne bi čutil potrebe po moralnem.« (Gordon 2000, 296)

»Profesorica Martha Nussbaum s čikaške univerze je obtožila patriotski ponos za moralno nevarnega, zahtevala etično superiornost kozmopolitanizma nad patriotizmom in zagovarjala, da bi ljudje morali usmeriti svoje zavezništvo k svetovni skupnosti ljudi.« (Huntington 2004, 270)

Po mnenju Nussbaumove lahko prevelik poudarek na patriotizmu v smislu gojenja »božjih« čustev do države rezultira v uničenju določenih uglednih oz. dostojnih ciljev patriotizma.

Meni, da bi se vse te patriotske ideje dale uresničiti z idealom kozmopolitanizma, ki je v vseh pogledih primernejši za realizacijo ciljev, saj pomeni zvestobo posameznika človeški skupnosti. Natančneje opredeli kozmopolitizem kot »moralnost, kot ljubečo percepcijo drugih ljudi« in za zvestobo moralnemu dobremu se je treba odpovedati določenim nacionalnim čustvom. S tem premostimo mnogo preprek, delitvenih barier in dejansko delamo dobro za vse. Kozmopolitanec pa je osamljen, lahko bi rekli, da je celo v izgnanstvu. Patriotizem in patriotska čustva dajejo človeku določeno mero varnosti in toplote, kozmopolitanec pa tega zavetja dogem in prepričanj o večvrednosti naroda ali skupnosti, ki ji pripada, nima. (Nussbaum 1994).

Gordon definira kozmopolitanca kot »tistega, ki postavi pravičnost pred državo in univerzalne razloge pred simbole nacionalne pripadnosti.« Pravi, da »pri kozmopolitanizmu nacionalno članstvo ne vsebuje moralnih vrednot«, kozmopolitizem pa dodatno opredeli kot »fundamentalno nasprotovanje združevanju državne moči in kolektivne identitete«. (Gordon 2000, 296)

Gordon je mnenja, da lahko s Heglovim razumevanjem koncepta patriotizem in koncepta kozmopolitizem sklenemo, da je mogoče narediti vzporednice med konceptoma. Možna je tudi koherentna integracija elementov obeh »načinov razmišljanja in čutenja«. (Gordon 2000, 297) Odnos med patriotizmom in kozmopolitanizmom je mnogokrat označen za bipolarnega, Gordon pa je mnenja, da bi se morali oddaljiti od razlage razlik k razlagi, ki opisuje, kako in zakaj so tako elementi patriotizma kot elementi kozmopolitanizma združeni v zahodnem moralnem izkustvu. (Gordon 2000, 297)

Za Hegla patriotizem predstavlja dispozicijo, ki uteleša moderno svobodo kot pravico in ki je primerno izvajana le v kontekstih, ki ohranjajo in promovirajo takšno moderno svobodo. Patriotizem je osnovan na resnici in možnosti, vse to pa le poglobi moderni karakter patriotizma. Hegel trdi, da leži razlika med antiko in moderno dobo v dejstvu, da je moderna doba bolj odprta glede in bolj zaščitniška do pravice do izbire, torej spoznanja oz. priznanja »subjektivne svobode«. Patriotizem je torej glede na Hegla izraz izbire, vendar ne muhaste ali sanjave izbire, temveč preučene, zavestne in objektivne presoje. (Hegel 1991)

Hegel v svoji razlagi koncepta patriotizem deli z nami mnenje, da je patriotizem »prišel v navado«. (Gordon 2000, 300–301) Naša praksa te racionalno utemeljene obveze, pravi Hegel,

je v osnovi nepremišljena. »Vendar kako je lahko mogoče, da je določena volja oz. nagnjenje hkrati racionalno in nepremišljeno?« (Gordon 2000, 301) Gordon nam ponudi razlago na podlagi Aristotlovega razvoja »racionalnih navad«. Nastanek »racionalnih navad« Aristotel deli na tri dele, in sicer na »nauke in prakse dobrih navad, na kritično refleksijo teh navad v luči praktičnega znanja in na iz tega izhajajočo posledico, zavestno racionalna sposobnost pravičnega presojanja in delovanja.« (Gordon 2000, 303–304) »Za Hegla je patriotizem takšno nagnjenje, znotraj katerega ima državljan na pravici in racionalnosti osnovano zvestobo državi. Patriotizem je posledica institucij znotraj države« in »hotenje, ki je prešlo v navado«. (Gordon 2000, 304)

Hegel pravi, da je patriotizem prepogosto razumljen kot le pripravljenost izvršiti izredna dejanja in žrtvovanja. V veliki večini pomeni odločitev svobodnega življenja in v tej povezavi pomeni sprejetje norm, institucij in politike, ki zagotavljajo to svobodo. Patriotizem ne pomeni le pripravljenosti na boj, temveč tudi sprejetje vseh norm in politik svoje države. Zagotovilo za svobodo in red v državi je svobodno odobrena legitimnost, svobodna volja utelešena v patriotskih navadah oz. z drugimi besedami, državo drži skupaj splošni občutek za red, ki ga vsi posedujejo. (Gordon 2000, 309–310)

»Dolžnost umreti za državo oz. pripravljenost bojevanja postane, znotraj duha svobode, odločitev s temelji v človekovi medsebojni odvisnosti od kolektivne svobode in reda, ki ga ta zagotavlja. To nam do neke mere razloži, da ni mogoče ločiti kozmopolitskega zasledovanja univerzalne svobode od patriotske vdanosti posamezniku.« (Gordon 2000, 312) Idejo o potrebi preživetja skupnosti za preživetje posameznika je začel razvijati že Rousseau.

Heglov patriotizem je popolnoma moderna vrлина in kot taka pooseblja in spoštuje »osebno svobodo« ter svobodo izbire, ki sta odločilni značilnosti moderne dobe. Patriotizem kot dispozicija oz. volja državljanov je nujna za razumevanje dejanske oblike socialne svobode oz. trdne in skupne svobode. To je za Hegla osnovni smisel reda, ki ima legitimnost znotraj določene politične skupnosti. Soobstoj moralnosti in svobode je torej mogoč le v skupnosti, kjer je red vzpostavljen na podlagi državljanskega občutka za red in patriotizma. (Gordon 2000, 320)

Patriotska čustva je tako mogoče čutiti le do svoje lastne države, saj državljan ne more čutiti patriotskih čustev do države, ki ne igra nobene vloge v ureditvi njegove politične skupnosti.

Prav tako je lahko patriot patriotski do naroda le v tolikšni meri, kot je patriotski do nacionalne države.

V tem poglavju sem govorila o nastanku oz. zgodovini koncepta patriotizem, ki je dokaj mlad koncept, izoblikoval se je šele v drugi polovici 18. stoletja, kljub temu pa je koren koncepta patriotizem mnogo starejši, sega namreč v antično Grčijo in Rim. V Združenih državah Amerike je koncept patriotizem doživel svoj prvenec v času »velikega prebujenja«, in sicer med leti 1760 in 1770, predstavljal pa je ključni element zavesti revolucionarnega gibanja. Ob koncu 19. stoletja so se pri pomenu koncepta patriotizem zgodile spremembe, in sicer na podlagi novega pojava nacionalizma. Ta je zakrivil, da danes koncept patriotizem v veliki večini predstavlja podporo geslu »moja država, v dobrem in v zlu«, kar predstavlja spremembo moralne luči patriotizma ter postaja mnogo bolj le izraz oz. koncept in ne več praksa oz. delovanje.

Razložila sem tudi, da je več možnih oblik razumevanja patriotizma, in sicer poznamo Schaarov naravni patriotizem, ki označuje ljubezen do domovine v svoji najosnovnejši biti, Kautzov liberalni, konservativni in ameriški patriotizem, ki se med seboj tako razlikujejo kot dopolnjujejo. Razlikujeta se predvsem liberalni in konservativni patriotizem, in sicer pri vprašanju pripravljenosti vojskovanja za lastno državo, ki za liberalce predstavlja globoko moralno vprašanje, medtem ko za konservativne patriote to vprašanje preide v dejstvo in postane bistvo patriotizma. Ameriški patriotizem je po Kautzu vrsta liberalnega patriotizma, vendar vseeno vsebuje določene elemente konservativnega. Najpomembnejša lastnost ameriškega patriotizma je dejstvo, da je osnovan izključno na podlagi državljanosti.

V nadaljevanju sem omenila, da nam je Martha Nussbaum kot protiutež patriotizmu in njegovim nazorom ponudila kozmopolitizem. Opredelila ga je kot ljubeče dojemanje drugih. Ta opis lahko dopolnimo z Gordonovim opisom, ki pravi, da je kozmopolitizem temeljno nasprotovanje združevanju moči države in skupne identitete. Gordon kljub temu opozarja, da je mogoče narediti določene vzporednice med konceptoma. Možna je celo povezana integracija elementov obeh načinov razmišljanja, saj dejansko ni mogoče, da bi ločili kozmopolitsko zasledovanje univerzalne svobode od patriotske vdanosti posamezniku.

V naslednjem poglavju se bom posvetila konceptu patriotizma v kontekstu Združenih držav Amerike, in sicer bom najprej opisala ameriško nacionalno identiteto in ameriški

nacionalizem, nato prešla na dogodek 11. septembra 2001 ter znotraj tega poskusila pojasniti pomen nacionalnih simbolov, predvsem ameriške zastave, za ameriško nacionalno identiteto in posledično za patriotizem. Sledila bo razlaga pomena religije in za ZDA značilne civilne religije. Za konec bom opisala splošen vpliv religije, ki v zadnjem stoletju močno vpliva tudi na politiko in politične odnose med državami.

4 EMPIRIČNI DEL

4.1 KONCEPT PATRIOTIZEM IN ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE

*»Patriotizem v Ameriki je lahko razumljiv; pomeni skrb samega zase prek skrbi za lastno državo.«
(Patriotism is easy to understand in America; it means looking out for yourself by looking out for your country.)*

Calvin Coolidge

4.1.1 Zgodovina nacionalne identitete Združenih držav Amerike

»Narodi in njihovi nacionalizmi sta glavni lastnosti Zahoda vse od 18. stoletja. V 20. stoletju sta postali glavni lastnosti za vse ljudi po celem svetu. Kljub vsemu nacionalna identiteta ni nekaj stalnega in določenega, nacionalizem pa ni glavna, monotono prodorna sila. Nacionalne identitete so kot vse druge identitete zgrajene in porušene, izboljšane in poslabšane, sprejete in zavržene.« (Huntington 2004, 107)

V Evropi so narodi nastajali na podlagi nastajanja nacionalne države. Politični vodje so na določenem ozemlju poskušali oblikovali državo, njeno ljudstvo pa spremeniti v narod. Gradnja naroda v pa je ZDA potekala na drugačen način. V ZDA sta kolektivna izkušnja in vodstvo široko razpršene elite najprej izoblikovala skupno zavest med ljudmi, ki so se borili in si izborili svojo samostojnost, nato pa še minimalno centralno organizirane politične institucije, ki pa niso nujno predstavljale državo. (Huntington 2004)

Vsi narodi posedujejo nacionalno zgodovino. Ta je namreč zanj konstitutivna. Nacionalna zgodovina namreč povečuje v glavah ljudi skupne spomine na težko delo in dosežke, junake in lopove, sovražnike in vojne, poraze in zmage. Po tem kriteriju v zgodnjem 19. stoletju večina Združenih držav Amerike ni bila narod, meni Huntington, saj ni imela nacionalne zgodovine. Edina primer zapisa zgodovine ZDA pred državljansko vojno je bila »History of the United States (Zgodovina Združenih držav) Georgea Bancrofta, ki je prav na podlagi tega

zapisa postal t.i. visoki svečenik ameriške nacionalnosti. Kljub njegovemu vplivu je nacionalna perspektiva o ameriški zgodovini postala nekaj normalnega šele po državljanski vojni. Bancroft, pravi Huntington, je opisal državo, še preden je postala narod. (Huntington 2004)

Državljska vojna, ki je bila sicer draga, je rodila ameriški narod. V nekaj desetletjih po njej pa se je ta popolnoma izoblikoval. Prav tako so se izoblikovali ameriški nacionalizem, popolno identifikacijo Američanov s svojo državo in patriotizem, ki pred vojno ni imel tolikšnega pomena. Smrt tisočernih in odločnost milijonov moških in žensk med državljansko vojno so kazali na dejstvo, da je ameriški patriotizem nekaj resničnega. Na to kaže tudi dejstvo, da so pred vojno Američani svojo državo imenovali v množini Tiste Združene države, po vojni pa so začeli uporabljati ednino. Državljska vojna je ustvarila državo, ki ni obstajala nikoli prej – oblikovala je državo z nacionalno zavestjo. Ameriška nacionalna identiteta je z 19. stoletjem doživela obdobje največjih sprememb. V tem obdobju se je namreč oblikovala velika večina patriotskih navad, organizacij in simbolov, ki jih poznamo še danes. V tem obdobju smo bili priče velikemu navalu nacionalističnih čustev. Skoraj vsakdo je prepoznal ZDA za svoj narod. (Huntington 2004)

»Stoletje med 1860 in 1960 je bilo stoletje ameriškega nacionalizma. V tem obdobju ameriške zgodovine je bila nacionalna identiteta najmočnejša v primerjavi z drugimi identitetami in potekalo je tekmovanje med Američani vseh stanov in razredov v izkazovanju svojega nacionalizma in dokazovanju svojega patriotizma.« (Huntington 2004, 120)

V začetku 80. let 19. stoletja, nadaljuje Huntington, so patrioti poskušali uvesti nove nacionalne obletnice, poskušali so pridobiti sredstva za nacionalno grobnico namenjeno padlim herojem, pozivali k učenju zgodovine ZDA v državnih šolah, prizadevali so si za večje spoštovanje oz. čaščenje zastave in vsakodnevnemu potrjevanju zavezništva. V tem obdobju se je zgradilo tudi veliko spomenikov in spominskih zgradb, ustanovilo se je veliko nacionalnih svetišč in označilo veliko zgodovinskih romarskih poti. Prav tako je v tem obdobju moč opaziti porast peticij in kongresnih zaslišanj z namenom uzakoniti patriotizem. (Huntington 2004)

Grand Army of the Republic (velika republiška vojska) ustanovljena leta 1866 je bila prva in najpomembnejša nacionalistična organizacija. Po vsej verjetnosti je bila najbolj odgovorna za

masovno propagando nacionalističnih ritualov. Njihovi programi so temeljili na promociji nacionalne identitete in patriotizma. V 90. letih je prišlo do pojava vsesplošnega ustanavljanja velikega števila patriotskih organizacij. Videti je bilo mogoče ne samo povečano vlogo nacionalne vlade znotraj naroda, ampak tudi povečano vlogo naroda in njegove vlade v svetu. (Huntington 2004)

Velika, če ne celo glavna, komponenta nacionalizma v dobi postdržavljske vojne je uskladitev severa in juga za skupno zavezo združenemu narodu. K temu je dodatno pripomogla špansko-ameriška vojna leta 1898, ki je končala fazo usklajevanja med severom in jugom, saj je združila vse dele države s skupnim ciljem in namenom. Leta 1910 je poveljnik velike republiške armade dejal: »Kot posledico vojne smo dobili novo zvezo. Nič več severnjaki, nič več južnjaki, ampak vsi skupaj Američani,« predsednik Wilson pa: »Kot bratje in tovariši v orožju, sovražniki nič več«. (Huntington 2004, 123–124)

Pred državljansko vojno je bilo učenje zgodovine v javnih šolah bolj izjema kot pravilo. Na začetku 20. stoletja v Ameriki pride do preobrata, saj je šolam izrecno naročeno, naj učijo patriotizem in v ta namen izoblikujejo navodila o patriotizmu. Učitelji so otrokom živahno in privlačno predstavljali veličastna dejanja ameriških junakov, njihova žrtvovanju in pogum v času vojne, o osebnostih predsednikov - simbolih ameriškega naroda. Država za državo je uveljavljala zakone, ki so določali, da se patriotizem vpelje v vse predmete, ki bi bili za to primerni, na primer ameriška zgodovina in državljansko pravo, in sicer na vse nivoje izobraževanja. (Huntington 2004)

Narod za svoj obstoj poleg nacionalne zgodovine, nacionalne zavesti in pripadnosti potrebuje tudi nacionalne praznike. V Ameriki sta bila pred državljansko vojno le dva nacionalna praznika, in sicer 4. julij in rojstni dan Washingtona. Po vojni je status nacionalnega praznika dobil tudi dan neodvisnosti. Šele leta 1863 je predsednik Lincoln razglasil za nacionalni praznik tudi dan zahvalnosti. V desetletjih po vojni je dan zahvalnosti postal priložnost za globoke nacionalno-religiozne rituale. Spominski dan padlim vojakom⁷ pa je bil razglašen nemudoma po državljanski vojni. (Huntington 2004)

⁷ Vojakom, padlim med državljansko vojno na obeh straneh, torej na strani Severa in Juga.

Večina narodov ima večje število simbolov nacionalne identitete in ZDA niso nobena izjema. Njihovi simboli so: zastava, pečat ZDA, zaprisega zvestobe, himne, nacionalni ptič – plešasti orel, stric Sam, brat Jonatan, Kip svobode, zvonec svobode, Yankee Doodle, Novus Ordo Seclorum, E Pluribus Unum, V Boga zaupamo. Vendar ZDA izstopajo pri pomenu njihove zastave, ki je nad vsemi preostalimi nacionalnimi simboli. Nacionalna zastava visi pred domovi in pisarnami, v koncertnih dvorinah in športnih stadionih, v klubih in učilnicah. Nacionalna himna oz. himna zastavi je pozdrav zastavi. Američani zaprisežejo zvestobo najprej zastavi Združenih držav Amerike, simbolu države, in šele na to republiko, državi sami. Američani imajo v čast svoji zastavi tudi praznik, dan zastave. Kult nacionalne zastave, pravi Huntington, pa je posledica velikega upora⁸. (Huntington 2004)

»Zastava je postala, kot je opazilo veliko število akademikov, v svojem bistvu religiozen simbol, enak križu v krščanstvu. Bila je centralen simbol v vseh javnih in zasebnih slovesnostih. »Zastava je emblem nacionalne avtoritete,« je dejalo sodišče v Nebraski. »Za državljane je zastava objekt patriotskega oboževanja, simbolizira prav vse, na čemer temelji država.« (Huntington 2004, 127–128)

V obdobju prve svetovne vojne, ki je delovalo stimulatивно za razvoj patriotizma, je prišlo tudi do povečane izpostavljenosti nacionalne identitete nad drugimi identitetami. Kljub temu je nacionalna identiteta doživela vrhunec šele v drugi svetovni vojni, ko so bile rasne, etnične in razredne identitete podrejene nacionalni zvestobi. Druga svetovna vojna, meni Huntington, je torej povečala pomen ideološke komponente ameriške identitete – povečala nacionalno enotnost in zdravo-pametno sprejemanje nacionalne pripadnosti in tlakovala pot koncu etničnih in rasnih definicij te identitete. Druga svetovna vojna, izraz in spodbuda najintenzivnejšega nacionalizma kadar koli na ravni evropskega sveta, je kulminacija nacionalistične dobe na Zahodu. (Huntington 2004)

»Stoletje, v katerem je nacionalna identiteta dominirala nad drugimi in v katerem so bili Američani entuziastično nacionalistični in patriotski, je počasi začelo slabiti v 60. letih 20. stoletja. Amerika se je v zadnjih desetletjih 20. stoletja začela spopadati s posledicami izginjajočega patriotizma in erozije nacionalne identitete.« (Huntington 2004, 137)

⁸ Sever je državljansko vojno poimenoval veliki upor, ki se nanaša na odcepitev južnjakov od Unije, ki se je ukvarjala s problemom suženjstva. Jug jo je poimenoval vojna proti agresiji s severa, ki se nanaša na odpor severa, da bi kakor koli prekršil besedo Uniji, ne glede na katero vprašanje. (<http://www.rootsweb.com/~mnwabcw/>)

Danes je mogoče ameriški nacionalizem opredeliti z dvema vrednostma, ki se pogosto izključujeta, pravi McCartney, in sicer sta to univerzalnost in izjemnost. Univerzalnost ameriškega nacionalizma pomeni, da imajo Američani enake moralne ideje in nazore kot preostali svet. Izjemnost ameriškega nacionalizma je, da imajo Američani pravico si prizadevati za politiko, ki jim zagotavlja ohranitev njihove nacionalne suverenosti, hkrati pa ne dovoljujejo te iste pravice do samovolje drugim narodom. Najzanimivejše dejstvo pri vsem je, da je dihotomija med tema vrednostma tako popolnoma evidentna tistim zunaj, kot je popolnoma neevidentna tistim znotraj Združenih držav Amerike. (Faruqui 2003)

4.1.2 Kriza identitete in 11. september 2001

Že pred 11. septembrom 2001 je bilo v Ameriki aktualno vprašanje nacionalne identitete. Vprašanje ostaja po mnenju Huntingtona neodgovorjeno in aktualno še dandanes. V kolikor želimo razumeti identiteto naroda in koncept patriotizma je na vprašanje identitete nujno potrebno odgovoriti. Močan porast zastav v obdobju po 11. septembru kaže ne le na intenzivno izpostavljenost nacionalne identitete Američanov, temveč tudi na njihovo negotovost v vsebino te identitete. Vsebina ameriške nacionalne identitete je v veliki večini določena na podlagi univerzalnih principov svobode in demokracije ter na podlagi opredelitve glede določenih vprašanj oz. interesov, kot so: imigracija, asimilacija, šolski sistem, medrasni odnosi, vera v javni sferi itd. Nacionalni interesi izhajajo iz nacionalne identitete. Vendar predno se lahko opredelimo glede naših interesov moramo posedovati vedenje kakšna je naša identiteta. (Huntington 2004)

»Zgodovinsko gledano je vsebina ameriške nacionalne identitete vsebovala štiri ključne komponente: raso, etničnost, kulturo (najbolj očitno jezik in vera) in ideologijo. Rasnih in etničnih Američanov ni več. Kulturna Amerika je napadena. Ideologija je bolj »slabo lepilo«, ki naj bi združevalo skupaj ljudi, ki jim primanjkuje rasnih, etničnih in kulturnih virov skupnosti.« (Huntington 2004, 12)

Krize nacionalnih identitet niso problem le v Ameriki, postale so globalni fenomen. Glavni razlogi za tovrstne krize so pojav globalnega gospodarstva, napredek v komunikaciji in transportu, naraščajoče število migrantov, globalno razširjena demokracija, konec hladne vojne in konec bipolarnega odnosa med ameriško demokracijo in sovjetskim komunizmom.

Vse to je prispevalo k ponovnem razmisleku o nacionalnih identitetah mnogih narodov. Znova se jih opredeljuje v okviru ožjih, intimnejših, skupnostnih izrazov, kar pomeni porast kulturno subnacionalnih in regionalnih identitet. (Huntington 2004)

Intelektualne, politične in občasno tudi gospodarske elite so v 19. in 20. stoletju intenzivno promovirale nacionalizem, pravi Huntington. Te elite so za dvigovanje občutka nacionalne identitete med sonarodnjaki razvili čustveno polne pozive z namenom zbirati člane za njihova nacionalna načela. Vendar pa smo v zadnjih nekaj desetletjih 20. stoletja priča vse večji denacionalizaciji elit po svetu, tudi v Združenih državah Amerike. Elite so oblikovale nadnacionalne identitete, zanemarile lastne nacionalne identitete, predvsem zaradi že prej omenjene globalizacije in pojava globalne ekonomije, ki promovira reforme na globalni ravni (ženske pravice, okoljska politika, človeške pravice, strelno orožje itd.). Tako so elite postale ne samo večnacionalne, temveč celo kozmopolitske. (Huntington 2004)

Huntingtom je mnenja, da se kot možnosti za prihodnost ameriške identitete kažejo štiri opcije: ideološka, razcepljena oz. razdvojena, ekskluzivistična in kulturna. Amerika prihodnosti, pravi, bo v veliki večini mešanica vseh štirih naštetih in še katerih drugih identitet. (Huntington 2004)

Na dan 11. septembra je zastava nad prodajalno pijač plapolala sama. Čez dva tedna je na tej ulici plapolalo 17 zastav. Eno ulico naprej je bila velika zastava ZDA razobešena čez celo ulico. Prebivalci ulice Charles street so zaradi napada na njihovo državo znova odkrili svoj narod in se z njim poistovetili. V prebujanju svojega patriotizma so se v trenutku zedinili z ljudmi po vsej ZDA. (Huntington 2004, 3)

Američani so, kot že omenjeno, vse od državljanske vojne dalje močno navezani na svojo zastavo. Njihova zastava Stars and Stripes ima status verske ikone, pravi Huntington, in je za Američane mnogo bolj centralni simbol nacionalne identitete kot za kateri koli drugi narod. (Huntington 2004)

V namen odkriti ozadje za izobešanjem ameriške zastave po dogodku 11. septembra 2001 je profesorica Linda J. Skitka z Univerze v Čikagu opravila raziskavo Patriotizem ali nacionalizem? Razumeti obnašanje izobešanja zastave po 11. septembru 2001 (Patriotism or nationalism? Understanding post september 11, 2001, flag-display behaviour).

Cilj raziskave je ugotoviti, do kakšne mere je bilo izobešanje ameriške zastave po napadih na WTC 11. septembra 2001 posledica patriotizma, torej ljubezni do države in znotrajkupinska solidarnost oz. nacionalizma, ki predstavlja nekritično sprejemanje nacionalnih, državnih in političnih avtoritet in medskupinsko antipatijo oz. ali je bilo razobešanje posledica kombinacije obeh pojavov? (Skitka 2005)

Glede na rezultate nacionalne raziskave, šlo je za vzorec 605 anketirancev, lahko trdimo, da je bilo izobešanje zastave posledica patriotskih čustev Američanov. Prišli so tudi do rezultata, da lahko patriotizem obstaja brez nacionalizma, tudi celo v kontekstu človeške oz. narodove reakcije na teroristične napade. (Skitka 2005)

Izobešanje ameriške zastave po mnenju Skitke ni pomenilo pozitivnega vzdušja za vse vpletene. Nekateri so se na podlagi tega spomnili na vzdušje, ki je prevladovalo med hladno vojno in za časa splošnega preganjanja komunizma v ZDA. Drugi so v tem delovanju videli znamenja ustrahovanja, cenzure, nasilnosti, homofobije in konec same ustave. V ta namen so določene univerze celo prepovedale izobešanje ameriške zastave, saj naj bi to bilo žaljivo in brezčutno do različnosti, ki je značilna za univerzitetni milje. (Skitka 2005)

Tudi ta raziskava je ugotovila, da je bilo izobešanje ameriške zastave po 11. septembru 2001 posledica patriotskih čustev in s tem znamenje patriotizma. Nikakor to ne pomeni, da je izobešanje zastave izraz povečanja znotrajkupinske povezanosti brez implikacij na medskupinsko sovraštvo. (Skitka 2005)

Zastava lahko kot vsi preostali simboli skupinske identitete spremeni pomen svoje funkcije glede na to, v kakšnem socialnem kontekstu se jo uporablja. Američani so zastavo tokrat izobesili predvsem v znak predanosti in povezanosti med državljani, ne z namenom izkazovati dominantnost in superiornost ZDA oz. v znamenje sovražnosti do drugih, sklene Skitka. (Skitka 2005)

4.1.3 Ameriški obrat k religiji

Patriotizem je bil tisti dejavnik, ki je Američane poenotil in združil po državljanski vojni in jih obdržal združene vse do konca druge svetovne vojne oz. do začetka hladne vojne. Trendi

kažejo, da se ameriške elite obračajo vse bolj v smeri multikulturalizma in zavezanosti svetu in ne eni državi, medtem ko so preostali državljani ZDA še vedno obdržali dokaj visoko raven patriotizma in nacionalne identitete. Ameriške elite so torej postale kozmopolitske, medtem ko je ljudstvo ostalo še vedno lokalno. Patriotizem postaja s pojavom globalizacije vse bolj in bolj zastarel. Globalizacija potrebuje kozmopolitizem.

Profesor George Lipsitz z Univerze v Kaliforniji San Diego je dejal, da je bil patriotizem v zadnjih nekaj letih uporabljan kot zadnji izhod malopridnežev in lopovov vseh vrst. Profesorica Cecilia O'Leary z ameriške univerze ima patriotizem za desničarski, militaristični, moški, bel, angleški in represiven. Profesorica Betty Jean Craige z Univerze v Georgiji je prav tako napadla patriotizem zaradi njegove povezave z vojaškim junaštvom. (Huntington 2004, 270)

Nacionalizem je prisoten v večjem delu sveta in kakršna koli že je usmerjenost elit, goji večina narodov patriotska čustva in se močno identificira s svojo državo, pravi Huntington. Američani so bili vedno med njimi. Obseg identifikacije pa je različen glede na raso in mesto rojstva. Proti koncu 20. stoletja je obseg identifikacije z državo med Američani porastel. Dogodek, ki se je zgodil 11. 9. 2001, ni imel očitnega vpliva na stopnjo identifikacije z državo in patriotizma med Američani, kot bi marsikdo pričakoval. Skozi 20. stoletje so se torej Američani začeli vse bolj poistovetiti s celotno ZDA – od leta 1981 do leta 1997, navaja Huntington, se je odstotek ljudi, ki menijo, da najprej pripadajo ZDA in šele na to državam in mestom, povečal s 16,4 % na 39,9 %. (Huntington 2004)

V kolikor bi se tudi narodi drugih držav obnašali podobno bi bila afirmacija patriotizma in ponosa na državo mnogo manj pomembna. ZDA pa so bile na prvem mestu izmed vseh šestinpetdesetih raziskovanih držav glede ponosa na državo v vseh poročilih o svetovnih vrednotah od leta 1981 do leta 1996, kjer je vrednost ponosa znašala med 96 % in 98 % v primerih, ko so Američani odgovarjali, da so »zelo ponosni« ali »dokaj ponosni« na svojo državo. Izvajalci enega izmed poročil o vrednotah so sklenili, da so Američani »najbolj patriotski narod na svetu«. (Huntington 2004, 274–276)

Ameriška identiteta je z novim stoletjem začela tudi novo obdobje. Njena vsebina je v fazi preobrazbe in vnovičnega definiranja, pogojena z ameriško izpostavljenostjo zunanjim napadom ter novega oz. vnovičnega zatekanja k religiji. Le-to predstavlja t.i. veliko prebujenje v Ameriki, ki pa je vzporedno pojavu preporoda religije po vsem svetu. Proti

koncu 20. stoletja je bilo ameriško prepričanje oz. ideologija The Creed⁹ glavni vir ameriške nacionalne identitete, preostale tri komponente ameriške nacionalne identitete: rasa, etničnost in kultura pa so izpadle, saj se je vse več Američanov nagibalo k idejam večkulturalizma, večetnični in večrasni ZDA. Ideologija v 20. stoletju je bila prenovljena ideologija, saj se je močno razlikovala od tiste iz časa državljanske vojne. Oblikovala se je na podlagi razlikovanja ZDA od ideologij v Nemčiji, na Japonskem in v Sovjetski zvezi. Vendar se tu pojavlja ključno vprašanje: Ali se lahko narod oz. nacija definira le na podlagi politične ideologije/prepričanja? Odgovor, ki se poraja Huntingtonu, je negativen. Ideologija sama še ne naredi naroda. Torej, ideologija ni zadosten dejavnik za narod, da se osnovi ali ostane narod. Potrebno je mnogo več, kot je skupna zgodovina, skupni običaji, skupna kultura, skupni heroji in zlobneži, skupne zmage in porazi. (Huntington 2004) Potrebne so skupne »mistične niti spomina (mystic chords of memory)«. (Huntington 2004, 339)

11. september dramatično simbolizira konec ideologij in ideoloških konfliktov 20. stoletja in začetek nove dobe, v kateri se ljudje znova definirajo osnovno na podlagi njihove kulture in veroizpovedi. Sedaj so postali ameriški sovražniki militantno usmerjeni pripadniki islama in popolnoma neideološko usmerjeni pripadniki kitajskega nacionalizma. Za Američane je komponenta veroizpovedi kot del identitete prevzela nov pomen in novo težo v takem okolju. (Huntington 2004, 340)

Renesansa oz. vnovično rojstvo vere in pomena vere v političnem in družbeno-kulturnem življenju, pravi Huntington, je eno izmed presenečenj in nepričakovanih značilnosti ameriškega življenja v poznem 20. stoletju. Vero je postala za ključni dejavnik v javnem življenju in krščanstvo je spet zavzelo vlogo glavne lastnosti ameriške identitete, v veliki večini na podlagi moralnih pomislekov ameriškega prebivalstva. Na podlagi tega so se zamenjale tudi vrednote in s tem vladajoče stranke. (Huntington 2004) Carole Shields,

⁹ Uradno prepričanje v ZDA; dokument je spisal William Tyler Ruge leta 1917; naslednje leto 1918 ga je prevzel »US house of representatives oz. predstavniški dom kongresa; tekst: »Verjamem v ZDA kot vladavino ljudstva od ljudstva in za ljudstvo; katere pravice izvirajo iz privolitve vladanih; demokracija in republika; suveren narod, mnogih suverenih držav, popolna unija, ena in nerazrdužljiva, ustanovljena na podlagi principov svobode, enakosti in pravice ter človeškosti, zaradi katerih so ameriški patrioti žrtvovali svoja življenja in srečo.« »Verjamem, da je dolžnost do moje države, da jo ljubim, da podpiram njeno ustavo, da se pokoravam njenim zakonom, da spoštujem njeno zastavo in da jo branim pred vsemi sovražniki.« Podobno kot Zaprisega zvestobi, ki je dejansko zaprisega zvestobe in vdanosti zastavi ZDA (The pledge of allegiance) je ameriški »creed« odseval ameriški nacionalizem, ki je postal priljubljen po civilni vojni in predstavlja nasprotje grožnji komunistične revolucije ter je predhodnik oz. znanilec t. i. prve rdeče grožnje oz. širjenja anarhizma in komunizma ter hkrati radikalna politična agitacija v ameriški družbi v obdobju 1917–1920.

predsednica gibanja Ljudje za ameriški način¹⁰, meni, da so »verni konservativci spremenili način ameriškega govora. Spremenili so pravila. Kar je dobro, je postalo slabo, in kar je bilo slabo, je postalo dobro. Vse, kar so naredili, je spremenilo način o tem, kako razmišljamo o demokraciji.« (Huntington 2004, 343)

Američani so se h religiji in verskim konceptom obrnili, da bi zadostili sicer nejasnemu, vendar vseeno prodornemu hrepenenju do javnega življenja z globljim pomenom. V Ameriki je bilo namreč v 80. letih 20. stoletja moč zaznati znake moralnega propadanja naroda, kot so npr. toleranca prej nesprejemljivega spolnega obnašanja, najstniška nosečnost, enostarševske družine, dvigajoče se število ločitev, visoka raven zločinov, široko razširjena zloraba drog, pornografija in nasilje v medijih ter percepcija, da večina ljudi živi »lahko« življenje, s socialnimi dodatki, na račun delavnih davkoplačevalcev. Delovalo je kot, da so pomembnejše oblike skupnosti in civilne družbe izginile. (Huntington 2004)

»Ta preobrat k religiji je očiten tako v korporativnem svetu kot v politiki. Aktivisti religiozних konservativcev in čustva javnosti sta poskrbela, da je religija postala ključen element v ameriški politiki.« (Huntington 2004, 345–346)

Od leta 1980 pa do danes, pravi Huntington, se je v ameriški javnosti razvila potreba po »begu v vero« oz. »begu k veri«. Praznina v prostoru javnosti je dejansko razlog za razmah verskih skupnosti in zakonodaje v zvezi z verskimi ustanovami. S tem je postala ločnica med vero in državo mnogo tanjša, kot je bila pred dvajsetimi leti. Dejansko stanje v javni sferi sili oz. povzroča, da se ljudje vedno bolj zatekajo k veri. Ta je bila osrednji dejavnik na predsedniških volitvah leta 2000 in po vsej verjetnosti mnogo bolj v središču kot na katerih koli volitvah v ameriški zgodovini. Precedenčna je bila tudi ustanovitev Službe za versko osnovano in dobrodelno iniciativo v Beli hiši, nedojemljivo dejanje za prejšnje administracije. Vera je tako postala legitimen element pri delovanju federalne vlade na popolnoma nov način, ki ni bil nikoli prej znan, nadaljuje Huntington. Poleg tega je prepričanje ljudi, da je vera protistrup moralnega propada, povečalo pomembnost verskih prepričanj in zavez ljudi, saj je pogojevalo njihov izbor na volitvah. Na predsedniških volitvah leta 2000 so kandidati tako govorili v večini o njihovi naklonjenosti Bogu in Jezusu, saj je prebivalstvo v ZDA to tudi

¹⁰ Vodilna organizacija, ki nasprotuje Krščanski pravici (desničarska organizacija, ki se zavzema za konservativne politične in socialne vrednote) in se zavzema za demokratično organizirano družbo.

»zahtevalo« – ljudje so bili bolj obremenjeni s tem kot z ekonomijo ali čem drugim. (Huntington 2004)

4.1.3.1 Ameriška civilna religija

Idejo civilne religije je razvil J. J. Rousseau v svoji knjigi *Družbena pogodba*. Poleg definicije civilne religije, ki pravi, da je civilna religija oblika družbenega lepila, ki v namen poenotenja države tej pripisuje posvetno oblast, nam Rousseau predstavi tudi osnovne dogme civilne religije, in sicer so to obstoj Boga, prihajajoče življenje, nagrada kreposti in kazni pregrehe ter izključitev v primeru verske netolerance. Vse te verske izbire so dogme civilne religije, ker spadajo v pristojnost države. (Wikipedia)

Bellah v svojem eseju *Civil religion in America* (Civilna religija v Ameriki) pravi, da so v Ameriki v sredini 20. stoletja le redki priznavali oz. se zavedali obstoja popolnoma institucionalizirane civilne religije, ki je prav tako kot vse ostale cerkve zahtevala enako mero resnosti in integritete ter prizadevnosti. Bellah vidi civilno religijo kot »dojemanje univerzalne in nadnaravne verske dejanskosti skozi izkustvo ameriškega ljudstva« (Bellah 1967), ki je kot vse religije predmet sprememb in popačenj. Ameriška civilna religija je splošna in individualna, kar pomeni, da je lahko hkrati popolnoma lokalno usmerjena, a kljub temu upošteva univerzalne človeške vrednote. »Ameriška civilna religija ne pomeni čaščenja ameriškega naroda, temveč sprejemanje ameriške izkušnje v luči temeljne in univerzalne realnosti.« (Bellah 1967)

V 18. stoletju, stoletju, ko je Amerika začela dobivati podobo demokratične republike, njeni ustanovitelji res da niso uporabljali izrecno besedne zveze civilna religija, a so kljub temu očitno gojili civilni religiji podobne ideje. Najočitnejši predstavnik pozitivnega vidika civilne religije je Abraham Lincoln, čigar verska prepričanja naj bi bila »superiorna v globini in čistosti takratnih političnih in verskih voditeljev«. (Bellah 1967)

Ameriška civilna religija ni bila nikoli antiklerikalna ali militantno sekularna, dejansko vsebuje toliko elementov verske tradicije, da posameznik včasih težko razloči med religijama. De Tocqueville opisuje ameriško civilno religijo kot demokratično in republikansko obliko krščanstva. Civilna religija v Ameriki vsebuje veliko elementov biblijskih arhetipov, kot so na

primer eksodus, izbrano ljudstvo, obljubljeni dežela itd. Kljub temu jo določajo tudi povsem ameriški simboli in rituali.

4.1.4 Religija globalno

Skoraj tri stoletja je bila vera padajoči dejavnik v človeških zadevah. Freud je dejal, da »(so) verska prepričanja ... na kratko iluzije«. (Freud 1968) V javni areni je religija svoje mesto odstopila ideologiji. Ljudje, vlade, družbena gibanja so se definirali na podlagi identifikacije z eno izmed večjih sekularnih ideologij: liberalizem, socializem, komunizem, fašizem, avtoritarianizem, korporativizem, demokracija. Te ideologije so dominirale v političnih razpravah, oblikovale notranjo in zunanjo ravnovesje ter konflikte, zagotavljale modele za načine oblikovanja politike in ekonomije določene države. V zadnjem četrtletju 20. stoletja je »pohod« sekularizma doživel preobrat. Dogodil se je skoraj globalen preporod religije, ki se je manifestiral po vsem svetu, razen v zahodni Evropi. Vse povsod drugod so verska politična gibanja pridobila pristaše. Vnovično rojstvo oz. vznik vere se najmočneje čuti v državah nekdanjega socialističnega režima na vzhodu Evrope, v srednji Aziji in na Kavkazu, tudi v Južni Ameriki, na Bližnjem vzhodu, Afriki, Kitajski in jugovzhodni Aziji ... Nasprotno se dogaja v razvitem svetu, kjer pomen vere še vedno pojenja, vendar so ZDA svetla izjema, za katero to ne velja. (Huntington 2004, 355–356)

Vsi svetovni politični voditelji se trudijo izoblikovati nove oblike nacionalnega reda. V večini to počno na podlagi verskih vrednot. Amerika torej ni osamljen primer, ki skuša zapolniti prazen javni trg. Vera ima vedno večjo vlogo v politiki, saj poseduje vedno bolj pomembno mesto v identiteti narodov. Politiki to dejstvo z veseljem izkoriščajo, kljub temu, da prihaja zaradi tega do stopnjevanja verskih strasti. V tem primeru začnejo konflikti temeljiti na verskih vprašanjih, ki pa jih mnogo težje rešiti. (Huntington 2004) Kot je rekel Jonathan Sacks¹¹ leta 2000: »Vera je v veliki večini primerov v srčiki konfliktov«. (Huntington 2004, 357)

Z napadom na Ameriko je Osama Bin Laden, poleg samega poboja ljudi, tudi zapolnil vakuum, ki je nastal zaradi razpada Sovjetske zveze, z novim nevarnim sovražnikom in označil ameriško identiteto ter s tem narod za krščanski. (Huntington 2004)

¹¹ Glavni rabin Združenja židovske kongregacije Britanske zveze držav.

Američani ne vidijo islama, njegovih ljudi, njegove vere ali njegove civilizacije kot sovražnika Ameriki. Islamski militantneži, tako verski kot sekularni, vidijo v ZDA, njenem ljudstvu, njeni veri in njeni civilizaciji sovražnico islama. Na podlagi tega je razumno, da Američani vidijo islamske militantneže podobno. Nova vojna med militantnim islamom in Ameriko je v mnogih pogledih podobna hladni vojni. Muslimanska sovražnost spodbuja Američane, da si definirajo svojo identiteto v verskih in kulturnih terminih, prav tako, kakor je hladna vojna promovirala politične in verske definicije takratne identitete. (Huntington 2004, 358)

Primerjava hladne vojne in vojne proti terorizmu je kljub svoji primernosti popolnoma oksimoronska. Hladna vojna je potekala med Ameriko in Sovjetsko zvezo, torej med državama oz. blokoma držav, zahodnim in vzhodnim. Vojna proti terorizmu, proti terorističnim gverilskim enotam pa je, čeprav bi morala biti točno to, kar je, vojna proti gverilskim enotam, resnično podobna hladni vojni, saj se je znova vzpostavil zahodni in vzhodni blok, krščanski in islamski. Redefinicija ameriške nacionalne identitete po vsej verjetnosti ne izhaja iz muslimanske sovražnosti, temveč iz ameriške zunanje in notranje politike ter medijev, ki Američane »oskrbujejo« s sovražnimi čustvi in vladajoči eliti všečnimi informacijami.

Nasprotja in konflikti med muslimanskimi fundamentalnimi terorističnimi organizacijami¹², Irakom, Libijo, Iranom, Sudanom in med Združenimi državami Amerike, Izraelom, občasno Veliko Britanijo in preostalo zahodno Evropo so narasla iz »kvazi vojne« v 80. in 90. letih 20. stoletja v »vojno proti terorizmu« po 11. septembru 2001 in v vojno velikega obsega z napadom na Irak leta 2003, pravi Huntington. Celoten razvoj, nadaljuje, je dodatno pospeševal vse večjo sovražnost muslimanov, predvsem Arabcev, proti Združenim državam. (Huntington 2004) »Tisto, kar Američani vidijo kot vojno proti terorizmu, muslimani vidijo kot vojno proti islamu.« (Huntington 2004, 360)

»Antagonizem muslimanov proti Združenim državam je delno pogojen z ameriško podporo Izraelu. Prav tako ima globlje korenine v strahu pred ameriško močjo, v zavisti ameriškemu premoženju, v zameri do tega, kar se dojema kot ameriška dominacija in izkoriščevanje ter

¹² Med njimi so najbolj znani Al Kajda in njeni pristaši.

sovražnosti do ameriške kulture, sekularne in verske, ki je kot antiteza muslimanski.« (Huntington 2004, 360)

Ameriška identiteta in vloga ZDA v svetu je definirana na podlagi samoopredelitve Američanov in na podlagi tega, kako jih vidi in opredeljuje svet. Trenutno obstajajo trije širši koncepti oz. alternative ZDA in njenem odnosu s svetom. Prva je kozmopolitska alternativa, ki vsebuje prenovitev trendov dominantnih v Ameriki pred 11. septembrom 2001. (Huntington 2004) »Amerika pozdravlja svet, njegove ideje, njegove dobrine in najpomembnejše, njegove ljudi. Ideal bi bila odprta družba z odprtimi mejami, spodbujanje subnacionalnih etničnih, rasnih in kulturnih identitet, dvojno državljanstvo, diaspore, vodena s strani elit, ki se vse bolj identificirajo z globalnimi institucijami, normami in pravili kot z nacionalnimi. Ni več zaznati izpostavljenosti nacionalne proti vsem ostalim identitetam.« (Huntington 2004, 363) Kot druga se pojavlja imperialistična alternativa, kjer je Amerika tista, ki oblikuje svet. »Glede na prepričanja univerzalistov so vrednote ameriške družbe tudi vrednote vseh preostalih družb, če jih te družbe nimajo, si jih želijo, in če si jih ne želijo, ne vedo, kaj je dobrega za njih in torej ima Amerika dolžnost, da jim te univerzalistične vrednote tudi »predstavijo«. V takem svetu Amerika izgubi nacionalno identiteto in postane dominantna komponenta supernacionalnega imperija.« (Huntington 2004, 364) Pri kozmopolitizmu in imperializmu gre za poiskus zmanjšanja ali celo eliminacije družbenih, političnih in kulturnih razlike med ZDA in preostalimi družbami. V primeru tretje alternative, t.i. nacionalnega pristopa so razlike med ZDA in preostalimi državami sprejete in spoštovane. Druge družbe, pravi Huntington, ne morejo postati ameriške in hkrati ostati samosvoje. (Huntington 2004) »Amerika je drugačna, ta drugačnost je definirana v njeni angloprotestantski kulturi in verstvu. Alternativa kozmopolitanizmu in imperializmu je nacionalizem, posvečen ohranitvi in povečanju tistih kakovosti, ki so Ameriko definirale vse od njene ustanovitve.« (Huntington 2004, 365)

Religija in nacionalizem sta v zgodovini Zahoda hodila z roko v roki. Kot je pokazal Adrian Hastings, je religija v večini definirala nacionalizem: »Vsaka etničnost je pomenljivo oblikovana tako z vero kot s svojim jezikom ... (V Evropi) je krščanstvo oblikovalo nacionalne formacije.« (Hastings, 1997) »Povezava med religijo in nacionalizmom je bila še vedno živa in zdrava na koncu 20. stoletja. Tiste države, ki so bolj verne, so tako bolj nagnjene k temu, da

so tudi nacionalistične. Anketa¹³ enainštiridesetih držav je pokazala, da tiste družbe, kjer je večina ljudi odgovorila, da ima Bog »visoko« pomembnost v njihovem življenju, so tudi tiste družbe, kjer je veliko ljudi »zelo« ponosnih na svojo državo.« (Huntington 2004, 365)

Nacionalizem je torej z 20. stoletjem postal glavna lastnost narodov po vsem svetu. V ZDA je k izoblikovanju lastnega nacionalizma največ botrovala državljanska vojna, ki je poleg nacionalizma rodila tudi koncept patriotizma. V ta namen se je izoblikovalo veliko društev in gibanj za širitev patriotizma, v šolah se ga je, poleg zgodovine Združenih držav Amerike, prvič tudi poučevalo. Pojavili so se novi vsedržavni prazniki. Kot osrednji nacionalni simbol je nastopila ameriška zastava, ki je poleg lastnega praznika imela tudi svojo himno, nacionalno himno. Stoletje vzpona patriotizma se je končalo z drugo svetovno vojno, ki je povzročila tudi močno erozijo nacionalne identitete nasploh. Temu so botrovale predvsem globalizacija in izboljšave na področju komunikacij in transporta, ki so prisilile posameznike, da se vnovično opredelijo, a tokrat znotraj manjših skupnostih. Nacionalna identiteta je tako prešla v ozadje, pomembnejše so lokalne, subnacionalne identitete. Prav nasprotno politične elite promovirajo supranacionalno identiteto, svetovno državo in kozmopolitizem. Odločilen trenutek v ameriškem patriotizmu je bil 11. september 2001. Ameriška zastava, največji in najmočnejši nacionalni simbol, je na ta dan zaplapola prav na vsaki hiši v državi v znak predanosti in povezanosti Američanov ter znova obudila patriotska čustva ameriškega ljudstva. Vnovičnega preporoda pa ni doživel le patriotizem. Z začetkom 20. stoletja ga je bila deležna tudi religija. Civilna religija je postala ključni dejavnik javnega življenja in pomemben dejavnik ameriške nacionalne identitete. S tem se je zgodila sprememba vrednot in političnih elit v Ameriki. Ločnica med državo in religijo se je očitno zmanjšala. 11. september 2001 je skupaj z novim pomenom religije v Združenih državah Amerike znova opredelil ameriško nacionalno identiteto kot krščansko in znova določil političnega sovražnika državi.

V naslednjem poglavju bom analizirala oba inavguracijska govora trenutnega ameriškega predsednika Georga W. Busha. Skušala bom nakazati na elemente patriotizma v obeh in na razlike med obema govoroma, ki so nastale na podlagi zunanjih dejavnikov in elementa časa.

¹³ 1990–1991 World values survey.

4.2 ANALIZA OBEH INAVGURACIJSKIH GOVOROV GEORGA W. BUSHA

*»Patriotizem pomeni stalno podporo lastne države in podporo lastne vlade, ko si ta to zasluži.«
(Patriotism is supporting your country all the time, and your government when it deserves it.)*

Mark Twain

Pri interpretaciji inavguracijskih govorov trenutnega ameriškega predsednika si bom pomagala z Althusserjevo teorijo o ideologiji in ideoloških aparatih države, natančneje, uporabila bom njegovo razumevanje delovanja ideologije in kako ideologija interpelira posameznike oz. individuume v subjekte.

4.2.1 Althusser in interpelacija subjektov

V tem tekstu Althusser razloži svojo idejo, da so vse ideologije mogoče le prek subjekta in za subjekte. Kategorija subjekta je po Althusserju ključna za ideologijo. Pravi: »Kategorija subjekta je konstitutivna za sleherno ideologijo, toda hkrati in nemudoma pristavimo, sa je kategorija subjekta konstitutivna za sleherno ideologijo, samo kolikor je funkcija sleherne ideologije, da konkretne individuume »konstituiraa« v subjekte.« (Althusser 1976, 96) Vse ideologije delujejo prav na podlagi te t. i. dvojne konstitucije, kar pomeni, da je ideologija delovanje v delovanju. (Althusser 2000)

Althusser nato izpostavi funkcijo ideološkega prepoznavanja, elementarnega ideološkega učinka – prepoznavanja evidentnosti. Evidentno je npr., da smo subjekti (svobodni, moralni, ...). »Kot evidentni subjekti se nenehno udeležujemo ritualov ideološkega prepoznavanja, ki jamčijo, da smo konkretni, individualni, nezamenljivi in nenadomestljivi subjekti. To, da priznavamo, da smo subjekti in da se udeležujemo ritualnih praks najbolj elementarnega vsakdanjega življenja (stisk roke, klic po imenu, vedenje, da vem, da imaš ime, čeprav te ne poznam, ime prek katerega te ljudje prepoznavajo kot enkratni subjekt ...), to je

prepoznavanje prek zavesti o naši neprestani praksi ideološkega prepoznavanja.« (Althusser 2000)

Mehanizem ideologije leži v interpelaciji konkretnih individuuumov v konkretne subjekte, prek delovanja kategorije subjekt. Interpelacija pridobiva subjekte med individuumi ali te individuume spreminja v subjekte, in to brez izjeme. »Praktično prenašanje interpelacije je tako, da naslovitev tako rekoč nikoli ne zgreši svojega naslova.« (Althusser 2000, 99) Naslovljenec se vselej prepozna in s tem prizna, da se naslavlja njega. S preprosto gesto se naslovljenec odzove na klic, npr. z obratom v smeri glasu. (Althusser 2000)

Dogajanje, ki se v resnici dogaja v ideologiji, deluje, kot da se dogaja zunaj ideologije. Biti v ideologiji pomeni misliti zase, da si zunaj ideologije. Za sposobnost priznanja, da je posameznik lahko v ideologiji, mora najprej biti zunaj ideologije oz. v t. i. znanstvenem spoznanju. Naposled ugotovimo, da ideologija nima zunanosti, hkrati pa ni nič drugega kakor zunanost. (Althusser 2000)

Ob dejstvu, da je ideologija večna, odpade odlika časovnosti. Torej, ideologija je vselej že interpelirala individuume v subjekte oz. individuumi so vselej že subjekti. Na to potezo abstraktnosti individuuma je pokazal že Freud, pravi Althusser, ko je opozoril na ideološki ritual, ki obkroža pričakovanje rojstva otroka. »Vnaprej je jasno, da bo nosil Ime svojega Očeta, da bo torej imel identiteto in da bo nenadomestljiv.« (Althusser 2000, 101) Otrok je torej še pred svojim rojstvom subjekt, za kar ga določa posebna oblika družine, znotraj katere se ga pričakuje. Določen je v tej konfiguraciji in po njej, v strukturi, v kateri mora subjekt najti svoj prostor, se pravi, določiti se mora kot spolni subjekt (deček ali deklica), kar pa že vnaprej tudi je. (Althusser 2000)

4.2.2 Delovanje ideologije patriotizma

Ideologija patriotizma se obrača na posameznike, da bi jih spremenila v subjekte, svobodne, da se odzovejo temu klicu. S tem ko jih pokliče po imenu, v tem primeru Američani, priznava, da so vselej že naslovljeni kot subjekti z nacionalno identiteto. Subjekti oz. Američani, ki se odzovejo na klic, s tem sprejmejo določeno usodo, ki jim je namenjena. Vse to se dogaja skozi obredne prakse, in sicer na shodih, manifestacijah, ob državnih praznikih,

pri govorih predstavnikov države itd. Vso to dogajanje obvladuje nenavaden pojav, in sicer tolikšna množica patriotskih subjektov obstaja le zaradi pogoja, da obstaja edini absolutni drugi subjekt (pozneje Subjekt), to je država oz. v tem primeru natančneje Združene države Amerike. (Althusser 2000)

Interpelacija individuumov v subjekte vedno »predpostavlja obstoj nekega drugega, osrednjega, edinega Subjekta, v imenu katerega se« ideologija patriotizma »naslavlja na vse individuum kot subjekte.« (Althusser 2000, 103) Država »opredeljuje sebe kot subjekt par excellence, subjekt, ki je po sebi in za sebe in ki interpelira svoj subjekt« – Američana, »individuum, ki mu je podložen prav zaradi interpelacije.« (Althusser 2000, 104) Američani, ki so se odzvali in se prepoznali, so s tem privolili, da so subjekti ideologije patriotizma, »subjekti, ki so po Subjektu in ki so Subjektu podložni«. (Althusser 2000, 104)

Država oz. Združene države Amerike potrebuje Američane, prav tako kakor Američani potrebujejo državo, torej Subjekt potrebuje subjekte z enako mero kot oni – subjekti Subjekt. Država potrebuje državljane celo takrat, ko so ti deviantni, torej ko je njihovo obnašanje nepatriotsko ali celo antipatriotsko. Ideologija patriotizma po eni strani podreja državljane državi, a hkrati daje zagotovilo, da s tem ko državljani prepoznajo državo za svojo in se v njej tudi prepoznajo, hkrati se država prepozna v njih. (Althusser, 2000)

Struktura ideologij, ki interpelirajo individuum v subjekte, je lahko zrcalna, celo dvojno zrcalna. Značilnost te zrcalnosti ideologije je bistvenega pomena za ideologijo, hkrati pa omogoča delovanje same ideologije. »Podvojena zrcalna struktura ideologije zagotavlja hkrati: 1. interpelacijo individuumov v subjekte, 2. njihovo podrejanje Subjektu, 3. vzajemno prepoznavanje med subjekti in Subjektom in med subjekti samimi in navsezadnje subjektovo prepoznavanje samega sebe, 4. absolutno jamstvo, da je tako prav in da bo vse dobro, seveda pod pogojem, da subjekti prepoznajo, kaj so, in da se temu primerno vedejo.« (Althusser 2000, 105–106)

Subjekti, ujeti v tem četvernem sistemu interpelacije, ti subjekti delujejo sami, se pravi, delujejo z ideologijo. To pomeni, da se vključujejo v prakse, ki jih obvladujejo običaji ideoloških aparatov države, prepoznavajo in priznavajo obstoječe stanje, kar pomeni, da priznavajo to, da je res tako in nič drugače. Oziroma drugače, državljani se vključujejo v razne obredne prakse, kot so praznovanje, volitve, shodi itd., s tem pa potrjujejo, da je stanje v

državi primerno oz. da država deluje. Razlog za ta učinek, da subjekti delujejo sami, je v dvoumnem pomenu termina subjekt – podrejen, podložen osebek, ki ni v ničemer svoboden, razen v sprejetju podrejenosti. »Individuum je interpeliran v subjekt, da se lahko svobodno podredi ukazom Subjekta, da lahko sprejme svojo podrejenost, da lahko sam izvršuje postopke in dejanja svoje podrejenosti.« »Subjekt je lahko samo skozi podrejanje in za podrejanje, zato deluje kar sam.« (Althusser 2000, 107)

Pri mehanizmu zrcalnega prepoznavanja Subjekta in individuumov, interpeliranih v subjekte, ter mehanizmu jamstva podrejanja gre za realnost, ki je »v samih formah prepoznavanja nujno »nespoznan« (ideologija = prepoznanje/nespoznanje), je navsezadnje v resnici prav reprodukcija produkcijskih razmerij in razmerij, ki iz tega izvirajo.« (Althusser 2000, 107)

Združene države Amerike, natančneje njena vlada oz. njen predsednik, potrebujejo ideologijo patriotizma za interpelacijo posameznikov v subjekte ameriških patriotov. Prav tako Američani potrebujejo svojo državo, da se lahko sploh ovrednotijo za Američane in hkrati za ameriške patriote. Izvajanje in delovanje ideologije patriotizma je mogoče opaziti pri raznih obrednih praksah, kot sem že prej omenila, npr. shodih, praznikih, govorih – še posebej pri govorih predsednika države, ki predstavlja osrednjo figuro države.

4.2.3 Analiza obeh inavguracijskih govorov

Z namenom nazorneje pokazati na delovanje in izvajanje ideologije patriotizma sem se odločila analizirati oba inavguracijska govora trenutnega predsednika Združenih držav Amerike Georgea W. Busha. Za analizo teh dveh govorov sem se odločila tudi zaradi simbolov, ki se pojavijo ob tem dogodku. Inavguracijski govor je namreč govor, ki ga ima na novo izvoljeni predsednik 20. januarja, na dan, ko je tudi uradno zapriseže za novega predsednika Združenih držav Amerike. Dogodek inavguracije predsednika je poln patriotskih simbolov, kot so ameriška zastava, nacionalna himna, Bela hiša, simbol gologlavega orla na pečatu predsednika države, Kapitolski grič itn. Poln je tudi patriotskih čustev, saj gre za »kronanje« novega predsednika države, novega vodjo, ki v svojem nagovoru obljublja in naznanja svoje načrte za vodenje države. Čustva, ki se porajajo ob inavguraciji novega predsednika, niso samo pozitivna čustva. Mnogi, ki niso glasovali za novoizvoljenega

predsednika, izkazujejo svoje mnenje na protestnih shodih, ki tudi spremljajo inavguracijski dan. Vendar pa so to kljub nenaklonjenosti predsedniku vseeno patriotska čustva Američanov.

4.2.4 Prvi inavguracijski govor Georgea W. Busha 20. januarja 2001

Po predsedniški tekmi leta 2000, ki je še vedno tema pogovora, vsaj v smislu pravičnosti, če ne več v pravnem smislu, saj je odločitev o izvolitvi Georgea W. Busha za predsednika padla šele po vnovičnem štetju glasov na Floridi, je imel 20. januarja 2001 na novo nastavljeni predsednik George W. Bush govor na zahodnem vhodu ameriškega parlamenta. Govor je bil namenjen predvsem republikanskim volilcem in patriotom, ki jim vsebina samega govora ni toliko pomembna, pomemben jim je govor sam po sebi.

Kot vsak inavguracijski govor se tudi ta začne s pozdravom. George W. Bush je pozdrav namenil nekdanjemu predsedniku Združenih držav Amerike, v tem primeru Billu Clintonu, in tekmeču v predsedniški bitki iz leta 2000 Alu Goru, ki jo je, po besedah Busha, vodil s pogumom in končal z eleganco. Glavna tema Bushevega inavguracijskega govora je bil klic k nacionalni enotnosti, s pozivom za doseganje »najimennitnejšega ideala« ameriške zaveze, in sicer »da vsakdo pripada, da si vsakdo zasluži priložnost, da se ni nikoli rodila oseba brez vrednosti.« (Inavguracijski govor Georgea W. Busha, 20. januar 2001)

Sam govor je bil kratek in jedrnat ter glede na kratke možnosti predaha za aplavz bolj podoben pridigi kot političnemu govoru. Kljub temu je George W. Bush v svojem prvem govoru začrtal tudi določene smernice zakonodajne agende, kjer je izrazil zahteve po reformah v izobraževanju in socialni varnosti. Pri davčni zakonodaji je izrazil potrebo po znižanju davkov, kar bi pripomoglo k vnovičnemu zagonu gospodarstva. V svojem govoru je načel tudi vojaško vprašanje, in sicer je poudaril, da bodo ZDA branile sebe in svoje zaveznike ter svoje interese, soočile se bodo z orožjem za množično uničevanje, obrambo bodo toliko izpopolnili, da ji nihče ne bo kos, s čimer bodo odvrnili potencialne napadalce. Ne omenja razloga, zakaj že sedaj obramba ni takšna, kot bi morala biti, oz. zakaj so ZDA šibke brez večje vojaške moči.

George W. Bush je v svojem prvem inavguracijskem govoru najavil tudi dve svečani obljubi ameriškemu narodu, in sicer je obljubil, da bo »delal z namenom oblikovati enoten narod

pravičnosti in možnosti« ter da bo ameriški narod dosegel cilj, da bo sposoben ponuditi pomoč tistim, ki jo potrebujejo. (Inavguracijski govor Georga W. Busha, 20. januar 2001)

Na koncu govora je pozval Američane, naj postanejo državljani. Naj torej ne bodo le gledalci, le subjekti. Naj bodo odgovorni državljani, ki gradijo skupnosti podpore in narod dostojanstva. Kot vsak inavguracijski govor je bil tudi ta začinjen z noto vnovičnega rojstva in prenove naroda, znova se bo izredni ameriški demokratični eksperiment osvežil in stopnjeval. Bush je dejal: »To delo se nadaljuje. Ta zgodba se nadaljuje. Angel še vedno leti z vetrom in usmerja nevihto.« (Inavguracijski govor Georgea W. Busha, 20. januar 2001)

Namera prvega inavguracijskega govora je preiščena politična izjava s ciljem prepričati svoje občinstvo, da bo Ameriko dobro vodil do izpolnitve njenih idealov, do moči in blaginje. Anthony Berryhill v svojem članku *A rhetorical analysis of George W. Bush inaugural address* (Retorična analiza inavguracijskega govora Georga W. Busha) pravi, da nam Bush ponuja veliko načinov za reševanje problemov, a vendar nobenih empiričnih ali logičnih zagotovil za svoje izjave. Poleg tega uporablja izraze, ki so očitno iz prokapitalističnega in republikansko-ekonomskega besednjaka. Mnoge imperialistične težnje skrije v stavkih, ki z biblijskim besednjakom opisujejo vlogo Amerike v svetu. Bush uporablja kot metodo za pridobivanje lastne avtoritete religijo in tako poziva ljudi, naj na določene zunanje politike gledajo s stališča osebnih prepričanj. Uporaba religije v inavguracijskem govoru je očitno politična in psihološka taktika z namenom prepričati občinstvo, naj sledijo največji med avtoritetami – bogu ter poistovetiti množico z njihovim vodjo, predsednikom Amerike. Z uporabo religije Bush ne nazadnje nakazuje na proversko naklonjenost njegove vlade. (Berryhill 2002)

Prvi inavguracijski govor George W. Bush je sklenil v proverskem slogu: »Bog naj blagoslovi vas in našo državo.« (Inavguracijski govor Georgea W. Busha, 20. januar 2001)

S stališča Althusserjeve teorije o interpelaciji individuumov v subjekte skozi ideologijo je inavguracijski govor postavil predsednika Georgea W. Busha v vlogo »mesije« ideologije. Torej, George W. Bush kot tisti, ki prenaša ideologijo, se z govorom obrača na subjekte, ki to postanejo prav zaradi njegovega apela na njih kot slušatelje govora oz. natančneje državljane Združenih držav Amerike. Ideologija patriotizma torej zaživi skozi inavguracijski govor, ki

vsebuje določene simbole patriotizma, kot so na primer uporaba pojmov svoboda, pravičnost, poštenost ter pozivanje subjektov, naj sledijo idealom, ki jim sledi tudi država.

4.2.5 Drugi inavguracijski govor Georga W. Busha 20. januarja 2005

Predsedniška bitka 2004 je bila tako kot njena predhodnica polna nepravilnosti, predvsem v volilni politiki. Tokrat je bilo vprašljivo glasovanje v Ohiu, vendar Bushev tekme demokratični senator John Kerry ni zahteval vnovičnega štetja glasovnic in s tem priznal vnovično zmago Georga W. Busha.

Z jezikovnega vidika lahko opredelimo inavguracijski govor kot medel, plehek, nejasen in ponavljajoč se ter poln enakih političnih sloganov, ki tvorijo glavne motive časopisov in informativnih programov že desetletja. V govoru je torej moč opaziti elemente zastarelosti, dvoumnosti in presežkov v angleškem jeziku, ki postanejo še toliko bolj očitni s čezmerno uporabo pojmov, kot so svoboda, prostost in pravičnost. Primanjkuje mu tudi originalnosti, saj je poln spominov na intelektualce in politike, kot so J. F. Kennedy, W. Churchill in T. Jefferson. Govor je poln odstavkov in stavkov, ki dejansko nimajo pomena, temveč delujejo, kot da so prisotni le z namenom zapolniti prostor. Kot npr. stavek: »Pravičnost je skozi zgodovino doživela veliko plim in osek, vendar pa ima zgodovina tudi očitno načrtano pot, ki jo določajo svoboda in njeni avtorji (History has an ebb and flow of justice, but history also has visible direction, set by liberty and the author of liberty)«. Sprva zveni osupljivo, saj poudarja demokratične ideale, kot sta pravičnost in svoboda, vendar je zaradi njegove nejasnosti nemogoče temu stavku pripisati kakršen koli pomen. (Stoddard 2006)

Drugi inavguracijski govor Georga W. Busha je imel le eno osrednjo temo, in sicer koncept svobode v smislu obrambe pred napadi, v smislu ekonomske svobode, v smislu človeške svobode itd. Mnogi pa menijo, med njimi profesor filozofije Harry Binswanger, da je govor dejansko izdajstvo koncepta svobode, in sicer zaradi Bushevega prevzema levičarske razlage koncepta svoboda. (Binswanger 2005) Svoboda je v tem primeru svoboda posameznika, da prepozna svoje potenciale in si prizadeva pri iskanju sreče. (Inavguracijski govor Georga W. Busha, 20. januar 2005)

V svojem drugem inavguracijskem govoru se predsednik George W. Bush zaveže oz. izda svečano obljubo, da bo branil ameriški narod pred nadaljnjimi napadi in na novo nastalimi grožnjami. Posledice 11. septembra, ki ga je Bush opisal kot »dan ognja« na politiko Združenih držav Amerike, tako zunanjo kot notranjo, so v inavguracijskem govoru popolnoma očitne. Vse politike so pogojene z »novo grožnjo« terorizma. Izrazila se je dvoličnost ameriške politike, ki po eni strani vodi izolacionistično, po drugi strani pa intervenistično politiko, ki meji že na neokolonializem. Bush pravi v svojem govoru: »Najboljši up za mir na svetu je širjenje svobode.« (Inavguracijski govor Georgea W. Busha, 20. januar 2005)

Po mnenju Katherine Yurica je inavguracijski govor izrazito nejasen, ponavljajoč se in prežet z versko ter biblijsko terminologijo. Predstavlja načrt nenavadne ameriške verske zunanje politike in reformacijo notranje politike pod taktirko versko-političnega kulta. Govor nam razkriva načrte G. W. Busha o izvozu ameriške politične agende v druge države ter o procesu gradnje ameriškega »krščanskega« imperija, kjer bi imeli vodilne politične vloge le t. i. »kristjanski dominionisti«¹⁴ ter o ustanovitvi t. i. tržnih držav, ki bi v končni fazi postale tržni klient Združenih držav Amerike in vsi odnosi med njimi bi potekali izključno znotraj konteksta gospodarstva. George W. Bush je torej naznanjal globalno emancipacijo biblijskega »krščanskega« spiritualizma. Čeprav se je predsednik Bush le deloma dotaknil domače agende, je vseeno razkril svoje namene, in sicer so to ukinitvev zakona o socialni varnosti, Medicaida in Medicara. Skozi govor postane očitno dejstvo, da se predsednik Bush pogovarja v kodnem jeziku, jeziku, ki ga razumejo verski desničarji tako po Ameriki kot po celem svetu. Njim, torej »kristjanskim dominionistom«, je bil inavguracijski govor predsednika Busha popolnoma razumljiv. (Yurica 2005)

Predsednik George W. Bush je govor sklenil s stavkom, ki očitno kaže na vpliv 11. septembra in njegovih posledic na ameriško politiko: »Bog naj vas blagoslovi in obvaruje našo državo.« (Inavguracijski govor Georgea W. Busha, 20. januar 2005)

¹⁴ Dominionizem je prepričanje, da morajo »Kristijani« prevzeti vodstvo ter vladati nad vsemi civilnimi in vladnimi zadevami tako v Ameriki kot v vseh državah po svetu. Dominionisti so predstavniki oz. privrženci tega prepričanja.

4.2.6 Ugotovitve

Oba inavguracijska govora predsednika Georga W. Busha sta bila deležna tako kritik kot pohval. Moje mnenje (glede na analizo, ki sem jo izvedla) je, da sta oba govora pomensko resnično dokaj prazna in nejasna. Določene besede se stalno ponavljajo, besedne zveze in celi stavki izstopajo iz konteksta. Verska nota je v obeh govorih očitno prisotna ter kaže na močno proversko usmerjenost tako predsednika Georga W. Busha kot celotnega sistema vlade. Prisotnost religije v politiki je s konservativno vlado tako vse večja.

Predvidevam, da je politični jezik, ki trenutno uporabljajo ameriški konservativci, jezik izkoriščanega patriotizma. Izkoriščanega v politične in gospodarske namene. A ker je to vseeno jezik patriotizma, je trenutni vladajoči opciji v Ameriki uspelo mnogim Američanom zamegliti oz. vsaj zakriti razum. Patriotizem, ki ga širi vsaj v svojem drugem inavguracijskem govoru, je patriotizem po načelu »moja država, v dobrem in v zlu«, ki pa se od osnovnega pomena patriotizma, ki so ga osnovali v Ameriki, močno razlikuje.

5 ZAKLJUČEK

V diplomskem delu me je zanimalo vprašanje pomena koncepta patriotizma v političnem kontekstu Združenih držav Amerike, saj je pomemben del njene politične kulture. Prav tako me je zanimal razvoj samega koncepta patriotizma in njegova uporaba v vsakdanji politiki. Postavila sem si raziskovalne trditve, kot so: koncept patriotizem je razvijajoči se koncept, odvisen od konteksta; kontekst patriotizma je v ZDA danes izkoriščen v politične in gospodarske namene; ali lahko trdimo, da so Američani na splošno zelo patriotski narod?

Koncept patriotizma ima v ameriški politični kulturi visoko mesto. Čeprav se ga je prvič omenilo šele pozno v 19. stoletju, so imeli »očetje ustanovitelji (the founding fathers)«, ko so osnovali načela državljanstva, po vsej verjetnosti v mislih ideje, podobne patriotizmu. Tu je pomembno omeniti dejstvo, da pri ameriškem patriotizmu ne gre za t. i. naravni patriotizem, torej za ljubezen do domovine zaradi skupne kulture, zgodovine in jezika, temveč gre za nekoliko drugačno ljubezen do domovine, oz. bolje rečeno gre pri ameriškem patriotizmu bolj za ljubezen do ustave in obstoja nove domovine. Torej ni težko razumeti, zakaj poteka migracija v ZDA mnogo hitreje in ljudje migrirajo v povprečju večkrat kot na primer Evropejci. Razlog za to je namreč, da so se Američani oz. bodoči Američani odpovedali tej ljubezni do domovine, do rodne zemlje, v želji po odkritju nove domovine, nove zemlje.

Od njegovega nastanka do danes je koncept patriotizem doživel veliko sprememb. Od osnovnega pomena ljubezni do ustave je prešel le še v puhel izraz, primeren za agitiranje množice v politične namene. Iz dejanskega pomena in prakse je koncept patriotizem prešel v stanje praznega pojma. Oče ameriškega patriotizma Abraham Lincoln, ki je bil velik zagovornih ohranitve osnovnega pomena patriotizma tudi zaradi njegove prakse, bi bil po vsej verjetnosti razočaran nad današnjim dojetjem koncepta. Današnjemu pomenu patriotizma je mnogo pripomoglo tudi rojstvo novega koncepta, in sicer koncepta nacionalizem, ki je nekakšna deviacija koncepta patriotizem.

Koncept nacionalizem je nastal v poznem 18. stoletju, tako kot mnogi »-izmi« je nastal po francoski revoluciji. V 20. stoletju je koncept nacionalizem postal nekakšna sopomenka koncepta patriotizem. Med najosnovnejšimi razlikami med konceptoma je predstavitev koncepta patriotizem kot mnogo milejšega in nenasilnega za razliko od nacionalizma, ki poleg

ljubezni do nacionalne države pomeni tudi preferiranje svoje države pred drugimi in s tem sovraštvo do drugih nacionalnih držav.

V ZDA je koncept patriotizem mnogokrat spremenil svojo izrazno obliko. Kot že rečeno, je na začetku, torej v 18. in 19. stoletju, koncept patriotizem predstavljal predvsem ljubezen do ustave, ustavne pravice neodvisnosti. Ameriški patrioti tistega časa so imeli za junake tiste vojake in prostovoljce, ki so se npr. v Bostonu borili proti ladjam angleškega kralja. Pomen koncepta patriotizem in pomen koncepta Združene države Amerike se je drastično spremenil z ameriško državljansko vojno. Združene države Amerike so postale »ena država«, Američani o njej niso govorili več v množini, temveč v ednini, delitve med severom in jugom ni bilo več. Američani so postali eno ljudstvo. Patriotizem je sedaj pomenil mnogo več kot le ljubezen do ustave, sedaj je lahko pomenil tudi ljubezen do domovine, ki je končno to tudi postala. Z državljansko vojno je koncept patriotizem pridobil tudi svoje junake – patriote, vojake obeh strani, tako severa kot juga, ki so žrtvovali svoje življenje za »ameriške ideale«. V tistem času se je patriotizem kot koncept in kot prakso začelo poučevati v šolah. Prvič se je pojavila tudi potreba zapisa zgodovine Združenih držav Amerike, ki so jo pozneje tudi začeli učiti v šolah, skupaj s patriotizmom. Skupaj z začetkom poučevanja patriotizma v ZDA se je razvilo tudi mnogo patriotskih organizacij, ki so delovale v večini, sicer na lokalni ravni.

Med prvo in drugo svetovno vojno je bil patriotizem v ZDA na višku. Sočustvovanje z vojaki, ki so se bojevali na bojiščih v Evropi in po svetu, je bilo visoko. Z začetkom hladne vojne je na pomen koncepta patriotizem začela vplivati bipolarnost političnega sveta, ki sta jo povzročili ZDA in Rusija. Biti ameriški patriot je pomenilo biti Američan ter zavračati vse, kar ni ameriško. V veliki večini je to pomenilo komunizem in komunistična prepričanja. Obdobje hladne vojne je v Ameriki zaznamovalo gibanje z imenom McCarthyjem, ki je preiskovalo komunistična delovanja v Ameriki. Njihovo preiskovanje je temeljilo predvsem na podlagi sumničenj. Z namenom preiskovanja komunističnega gibanja so ustanovili celo odbor za preiskovanje neameriškega delovanja, ki je deloval pod okriljem spodnjega doma ameriškega parlamenta od leta 1938 in leta 1975. V tem obdobju se je pomen besedne zveze »biti Američan« popolnoma izenačil s pomenom pojma patriot.

Največjo spremembo koncepta patriotizem je povzročilo 20. stoletje. Globalizacija, napredek v komunikaciji, napredek v infrastrukturi, napredek v gospodarstvu itd., vse to je imelo velik učinek na samo na definicijo koncepta patriotizem in na moč pomena koncepta patriotizem.

Že pred terorističnim napadom 11. septembra 2001 je bil koncept patriotizem močno politično orožje za pridobivanje podpornikov, tako demokratske kot republikanske stranke. Po 11. septembru so se v Združenih državah Amerike reorganizirale vrednote, kot so svoboda, pravičnost, enakost pred zakonom itd. Vse se je pokorilo grožnji vnovičnega terorističnega napada oziroma z drugimi besedami, vse se je pokorilo vrednoti varnosti. Patriotizem je sedaj predstavljal mnogo manj ljubezen do domovine in mnogo več negativno nastrojenost do drugih, predvsem vzhodnoazijskih narodov. Torej, patriotizem je vse bolj dobival pomen koncepta nacionalizem. Prav s tega vidika je postalo resnično pomembno ozaveščati o dejanskem in izvornem pomenu koncepta patriotizem. Ameriški patrioti danes predstavljajo predvsem privrženca republikanske politike, ki odobravajo trenutno zunanjo politiko. Nobeno naključje ni, da so v večini belci, srednjega razreda in z od srednjo do visoko izobrazbo. Potreba po izobrazbi ameriškega naroda o ameriškem patriotizmu je torej zelo pomembna, če ne zaradi drugega, zaradi prihodnosti samega ameriškega naroda.

Ob koncu dela želim znova, a tokrat mnogo bolj eksplicitno, odgovoriti na moja raziskovalna vprašanja:

- »Koncept patriotizem je razvijajoč se koncept, odvisen od konteksta«

Kot že rečeno, so koncepti, predsvem politični koncepti, med katere spada tudi koncept patriotizma, izpostavljeni mnogim spremembam; predvsem na podlagi političnih konfliktov ali nesoglasij, povsem možne pa so tudi spremembe v teorijah, ki vežejo koncepte v določene konceptualne sheme. Prav tako so koncepti odvisni od trenutnih dejavnikov, ki vplivajo tudi na nas same, na primer teroristični napad 11. septembra je s spremembo politike ZDA posledično vplival tudi na spremembo koncepta patriotizem v Ameriki.

- »Načini uporabe koncepta patriotizem so mnogokrat nekorektni, demagoški in izkrivljajoči, kar do neke mere vpliva tudi na samo predstavo o konceptu in ne nazadnje vpliva tudi na njegovo definicijo oz. razlago. Torej lahko rečemo, da obstajata dve uporabi koncepta, in sicer znanstvena oz. politološka in populistična.«

Demagoška uporaba, izkrivljanje in nekorektnost uporabe koncepta patriotizma je vse pogostejša in očitnejša. Koncept patriotizem je postal politično orožje, ki ga vodje držav uporabljajo za doseganje lastnih, ne vedno tudi nacionalnih ciljev. Deviacija od znanstvene definicije koncepta je tako popolnoma razumljiva, prav zato pa je potreba po izobraževanju

ameriškega naroda o patriotizmu in njegovem pravem, osnovnem pomenu tako zelo pomembna. Zdajšnja definicija koncepta patriotizem ne vsebuje elementa prakse patriotizma. Od ameriškega patriota ne zahteva nikakršne aktivne udeležbe, pasivnost je celo zaželena.

- »Koncept patriotizem je danes izrabljan v politične in gospodarske namene.«

Potrebe ameriške zunanje in notranje politike po terorističnem napadu 11. septembra so izzvale tudi izrabo koncepta patriotizem. Predsednik Bush je brez zadržka v imenu patriotizma sprejemal zakone in izvajal ukrepe, s katerimi so mnogim kršili osnovne človekove pravice, kot so pravica do svobode življenja, svobode gibanja, svobode veroizpovedi, svobode govora. Po vstopu v vojno z Irakom je pozval k patriotizmu na podlagi ekonomsko-imperialističnih teženj, ki so jih imele ZDA na Bližnjem vzhodu. Politične spremembe v Združenih državah Amerike, ki smo priča danes, močno vplivajo na podobo in pomen koncepta patriotizem. Če želijo Američani oživeti osnoven pomen tega koncepta, se bodo morale evidentno zgoditi tudi določene politične spremembe.

- »Ali lahko trdimo, da so Američani na splošno zelo patriotski narod?«

Brez kakršnega koli zadržka, Američani so vse od začetkov izvajanja anket s področja merjenja patriotizma in patriotskih čustev na svetovni ravni na samem vrhu. Statistike kažejo, da se noben narod na svetu ne poistoveti toliko s svojo državo, kot se Američani z ZDA. Noben državljan ni toliko ponosen, da je državljan svoje države, kot je ponosen Američan. Američani so svoj patriotizem začeli graditi šele po državljanski vojni, a jim je kljub temu uspelo vsaj na čustveni ravni izgraditi to čustvo patriotizma mnogo močnejše, kot ga imajo prebivalci drugih držav sveta, saj je preživelo vse do danes. Kljub spremembam v samem pomenu koncepta patriotizma v ZDA je čustvo ostalo.

6 LITERATURA

- Althusser, Louis. 2000. *Izbrani spisi*. Ljubljana: Založba /*cf
- Bellah, Robert N. 1967. Civil religion in America. *Journal of American Academy of Arts and Sciences*, 96 (1): 1–21.
- Berryhill, Anthony. 2002. *A rhetorical analysis of George W. Bush inaugural address*. Dostopno prek: http://www.essortment.com/all/bushinaugurala_rnk.v.htm (25. avgust 2008).
- Binswagner, Harry. 2005. President Bush's Inaugural Address: A Betrayal of the Concept of Freedom. *Capitalism Magazine*, 1. februar. Dostopno prek: <http://www.capmag.com/article.asp?ID=4120> (25. avgust 2008).
- Coleman, Janet. 1999. The practical use of Begriffesgeschichte. V *Finnish yearbook of political thought*, vol. 3. SoPhi: University of Jyväskylä.
- Craige, Betty Jean. 1996. *American Patriotism in a Global Society*. Albany: State University of New York Press.
- Dietz, Mary G. 1989. Patriotism. V: Ball, Terence: *Political innovation and conceptual change*. New York: Cambridge university press.
- Farr, James. 1989. Understanding conceptual change politically. V: Ball, Terence: *Political innovation and conceptual change*. New York: Cambridge university press.
- Faruqui, Ahmad. 2003. Whiter American Nationalism? *Counterpunch*, 19. maj. Dostopno prek: <http://www.counterpunch.org/faruqui05202003.html> (16. julij 2008).
- Freud, Sigmund. 1968. Future of an Illusion (1927). V *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, volume 21*. London: Hogarth press.
- Gellner, Ernest. 1983. *Nations and Nationalism*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Gordon, Rupert H. 2000. Modernity, freedom and the state: Hegel's concept of Patriotism. *The Review of Politics* 62 (2): 295–325.
- Hasting, Adrian. 1997. *The Construction of Nationhood: Ethnicity, Religion and Nationalism* Cambridge and New York: Cambridge University Press.
- Hegel, G. W. F. 1991. *Elements of Philosophy of Right*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Huddy, Leonie in Nadia Khatib. 2007. American Patriotism, National Identity, and Political Involvement. *American Journal of Political Science* 51 (1): 63–77. Dostopno

prek: <http://ms.cc.sunysb.edu/~lhuddy/Huddy&KhatibAJPS%202007.pdf> (28. februar 2008).

- Huntington, Samuel. 2004. *Who are we? Americas great debate*. London: Simon & Schustler UK Ltd.
- *Inavguracijski govor Georga W. Busha 20. januarja 2001*. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/news/inaugural-address.html> (18. julij 2008).
- *Inavguracijski govor Georga W. Busha 20. januarja 2005*. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2005/01/20050120-1.html> (18. julij 2008).
- Jerman, Frane. 1979. *Družbosovje, Leksikoni Cankarjeve založbe*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Kautz, Steven. 1995. *Liberalism and Community*. Ithaca, London: Cornell University Press.
- Kosellec, Reinhart. 1999. *Pretekla prihodnost. Prispevki k semantiki zgodovinskih časov*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Kovač – Peršin, Peter. 1993. *Zaveza slovenstvu*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- *Leksikon Cankarjeve založbe: Nova izdaja*. 1988. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Lipsitz, George. 1996. Dilemmas of Beset Nationhood: Patriotism, the Family, and Economic Change in the 1970s and 1980s. V *Bonds of Affection: Americans Define Their Patriotism*, ur. John Bodnar, 251-272. Princeton: Princeton University Press.
- Nussbaum, Martha. 1994. Patriotism and Cosmopolitanism. *The Boston Review* 19 (5). Dostopno prek: <http://bostonreview.net/BR19.5/nussbaum.html> (5. junij 2008).
- O'Leary, Cecilia E. 1996. Blood Brotherhood: The Racialization of Patriotism, 1865-1918. V: *Bonds of Affection: Americans Define Their Patriotism*, ur. John Bodnar, 53-81. Princeton: Princeton University Press.
- Richter, Melvin. 1999. Begriefesgeschichte today – An overview. V *Finnish yearbook of political thought*, vol. 3. SoPhi: University of Jyvaskyla.
- Rogelj Škafar, Bojana. 2003. Etnološki muzej in nacionalna identiteta. *Etnolog*. Dostopno prek: http://www.etno-muzej.si/pdf/0354-0316_13_Rogelj_Etnološki.pdf (31. marec 2008).
- Schaar, John H. 1981. *Legitimacy in the Modern State*. New Brunswick, Transation books.

- Skinner, Quentin. 1989. Language and political change. V: Ball, Terence: *Political innovation and conceptual change*. Cambridge university press, New York.
- Skitka, Linda J. 2005. Patriotism or Nationalism? Understanding Post-September 11, 2001, Flag-Display Behaviour. *Journal of Applied Social Psychology*, 35 (10) : 1995–2011. Dostopno prek : <http://tigger.uic.edu/~lskitka/flag.pdf> (28. februar 2008).
- Sruck, Vlado. 1995. *Leksikon politike*. Maribor: Založba obzorja.
- Stoddard, Christine. 2006. *Orwellian Analysis of a Political Speech: President Bush's Inaugural Address*. Dostopno prek: http://www.associatedcontent.com/article/65459/orwellian_analysis_of_a_political_speech.html?cat=47.
- Velikonja, Mitja. 1995. Vsi enaki, mi drugačni. V *Razgledi* 6 (4): 10–11.
- Wikipedia, the free encyclopedia. *Patriotism*. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Patriotism&printable=yes> (13. marec 2008)
- Wikiquote, a free online compendium of quotations. *Patriotism*. Dostopno prek: <http://en.wikiquote.org/wiki/Patriotism#column-one> (20. januar 2008).
- 2008 *World Values Surveys*. Dostopno prek: <http://www.jdsurvey.net/bdasepjd/QuestionCrosstab.jsp> (16. januar 2008).
- Yurica, Katherine. 2005. *What did Mr. Bush's 2nd Inaugural Address Really Mean?*. Dostopno prek: <http://www.yuricareport.com/BushSecondTerm/WhatMrBush2ndInauguralMeans.html> (2. september 2008)